

คู่มือการดูแลรักษา
ศาลาส่งเสด็จ

ฉบับปรับปรุง
พุทธศักราช 2559

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

คู่มือการดูแลรักษา ศาสนสถาน

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์
(ฉบับปรับปรุง 2559)

คำนำ

นับตั้งแต่พุทธศักราช 2549 ที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้ดำเนินนโยบายในการบูรณปฏิสังขรณ์ศาลนสถานสำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งล้วนบริบูรณ์ด้วยความงดงามทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ก่อปรด้วยคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่พึงอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นมรดกแก่อนุชนได้ภาคภูมิใจในวัฒนธรรมแห่งบรรพชน การดำเนินงานดังกล่าวจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานในหลายภาคส่วน ได้แก่ กรมศิลปากร กรมการศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และหน่วยงานภาคีอื่น ๆ ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการกำหนดแนวทาง และควบคุมการบูรณปฏิสังขรณ์ศาลนสถานอันทรงคุณค่าเหล่านี้ให้มีความงดงามและคงสภาพศาลนสถานอันสงบ ร่มเย็น และสง่างามแก่ค่านิกชน

การกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และทำนุบำรุงรักษาศาลนสถานจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ปกครองศาลนสถาน และผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการ ซึ่งต้องตระหนักและเกิดความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของศาลนสถานที่บริหารจัดการอยู่เป็นเบื้องต้น จากนั้นจึงเป็นความเข้าใจในบริบทแวดล้อม เพื่อให้สามารถพิจารณาถึงความเหมาะสมในการบูรณปฏิสังขรณ์และดูแลรักษาศาลนสถานอย่างเหมาะสม โดยต้องอาศัยองค์ความรู้ทางวิชาการเพื่อให้การอนุรักษ์สามารถยังผลสัมฤทธิ์ได้ การเลือกสรรวัสดุให้เหมาะสมกับการใช้งาน ลักษณะการล้อมของอาคารและขั้นตอนการดูแลรักษา รวมถึงการบังคับใช้กฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับในการซ่อมแซมศาลนสถาน ซึ่งจะจำเป็นต้องผลานกับองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพย์สินและพัฒนาศักยภาพเชิงท่องเที่ยวของศาลนสถาน อันจะยังผลให้เกิดความยั่งยืนในการดูแลรักษาศาลนสถานให้มีความงดงามสืบต่อไป

เนื่องในโอกาสมหามงคลฉลองสิริราชสมบัติครบ 70 ปีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพุทธศักราช 2559 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จึงได้รวบรวมข้อมูลในการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ให้บริบูรณ์ด้วยองค์ความรู้ในการทำนุบำรุงศาลนสถานตามแนวทางการอนุรักษ์ เพื่อให้สามารถคงคุณค่าของศาลนสถานอันเป็นมรดกของชาติ การดำเนินงานดังกล่าวจึงเป็นการเจริญตามรอยเบื้องพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในฐานะที่ทรงเป็นเอกอัครราชูปถัมภก ตามแนวพระราชดำรัสที่พระราชทาน ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครเมื่อพุทธศักราช 2500 ว่า

“.....เรื่องโบราณสถานนั้น เป็นเกียรติของชาติ อริอุเก่าๆแผ่นดินเดียวกันก็มีความควรที่เราจะช่วยกันรักษาไว้ถ้าเราขาดสูญหาย อยู่รกรก และกรุงเทพฯ แล้วประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย.....”

ภาคที่ 1

- 8 วัดและศาสนสถาน ความหมายและการใช้สอย
- 10 **ศาสนสถานในพุทธศาสนา**
- 12 นิกายในพุทธศาสนา
- 14 ศาสนสถาน เขตและพื้นที่วัดพุทธนิกายเถรวาท
- 20 ศาสนวัตถุและศิลปวัตถุของวัดพุทธนิกายเถรวาท
- 22 ศาสนสถาน เขตและพื้นที่วัดพุทธนิกายมหายาน
- 24 ศาสนวัตถุและศิลปวัตถุของวัดพุทธนิกายมหายาน
- 26 พิธีกรรมสำคัญในพุทธศาสนา
- 28 **ศาสนสถานในศาสนาอิสลาม**
- 30 นิกายในศาสนาอิสลาม
- 32 ศาสนสถาน เขตและพื้นที่ของมัสยิด
- 35 ศาสนวัตถุและศิลปวัตถุของศาสนาอิสลาม
- 36 พิธีกรรมสำคัญในศาสนาอิสลาม
- 38 **ศาสนสถานในคริสต์ศาสนา**
- 40 นิกายในคริสต์ศาสนา
- 42 ศาสนสถาน เขตและพื้นที่ของโบสถ์โรมันคาทอลิก
- 48 ศาสนวัตถุและศิลปวัตถุของนิกายโรมันคาทอลิก
- 50 ศาสนสถาน เขตและพื้นที่ของโบสถ์โปรเตสแตนต์
- 52 ศาสนวัตถุและศิลปวัตถุของนิกายโปรเตสแตนต์
- 54 พิธีกรรมในคริสต์ศาสนา
- 56 **ศาสนสถานในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู**
- 58 นิกายในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
- 61 ศาสนสถาน เขตและพื้นที่ของเทวาลัย
- 63 ศาสนวัตถุและศิลปวัตถุของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
- 64 พิธีกรรมสำคัญในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
- 66 **ศาสนสถานในศาสนาซิกข์**
- 68 ศาสนสถาน เขตและพื้นที่ของศาสนาสิกข์
- 71 ศาสนวัตถุและศิลปวัตถุของศาสนาซิกข์
- 72 พิธีกรรมสำคัญในศาสนาซิกข์
- 74 **ศาสนสถานในลัทธิเต๋าและลัทธิขงจื้อ**
- 76 ศาสนสถาน เขตและพื้นที่ของศาลเจ้าจีน
- 79 ศาสนวัตถุและศิลปวัตถุของศาลเจ้าจีน
- 80 พิธีกรรมสำคัญในลัทธิเต๋าและลัทธิขงจื้อ

ภาคที่ 2

- 82 การทำนุบำรุงวัดและศาสนสถาน ศาสนวัตถุและศิลปวัตถุ
- 84 ความหมายและแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาวัดและศาสนสถาน
- 85 การระบุคุณค่าความสำคัญ
- 86 การดำรงรักษาคุณค่าความสำคัญ
- 92 ด้านองค์การและกฎหมายข้อบังคับ
- 93 การจัดทำแผนบูรณาการ
- 94 แนวทางการจัดทำแผนอนุรักษ์และพัฒนาวัดและศาสนสถาน
- 94 • แผนงานระยะสั้น
 - 95 • แผนงานระยะกลาง
 - 96 • แผนงานระยะยาว
- 99 สาเหตุและการเสื่อมสภาพของอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ศาสนวัตถุและศิลปวัตถุ
- 100 • สาเหตุจากสภาวะแวดล้อมภายนอก
 - 101 • สาเหตุจากอุบัติเหตุทางธรรมชาติ
 - 102 • สาเหตุจากมนุษย์
 - 103 • สาเหตุจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ
- 104 การตรวจสอบสภาพและการซ่อมแซมอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ศาสนวัตถุและศิลปวัตถุที่มีคุณค่า
- 107 แนวทางการดูแลรักษาอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ศาสนวัตถุและศิลปวัตถุที่มีคุณค่า
- 107 การดูแลรักษาอาคารประเภทเครื่องไม้
- 110 • ประเภทของไม้ที่ใช้ในงานสถาปัตยกรรมของวัดและศาสนสถาน
- 113 การดูแลรักษาอาคารประเภทเครื่องก่อ
- 117 • ปูนหมักปูนตำ
- 119 การดูแลรักษาศิลปกรรมประดับตกแต่ง
- 123 การดูแลระบบอาคาร
- 123 การดูแลรักษาระบบไฟฟ้า
- 127 การดูแลรักษาระบบสุขาภิบาล
- 131 การดูแลรักษาระบบปรับอากาศ
- 135 การดูแลรักษาระบบระบายน้ำ
- 136 การป้องกันฟ้าผ่า
- 137 การติดตั้งกล่องวงจรปิด
- 138 การป้องกันอัคคีภัย
- 140 ไฟส่องสว่างโบราณสถาน
- 143 งานสี
- 146 เทคโนโลยีระบบเสียงและภาพ
- 147 การป้องกันแผ่นดินไหว
- 148 การเดินสายไฟใต้ดิน
- 149 การเลือกวัสดุปูพื้น

ภาคที่ 2

- 151 การติดตั้งอุปกรณ์เล่น
152 การก่อสร้างอาคารใหม่
155 การดูแลรักษาอาคารให้ปราศจากความชื้น
159 การดูแลรักษางานจิตรกรรม
163 • การเขียนงานจิตรกรรม
167 การดูแลรักษาศิลปะวัตถุและศิลปวัตถุ
172 การทำทะเบียน / ตัวอย่างการทำทะเบียนโบราณวัตถุและโบราณสถาน
176 การจัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ
178 พิพิธภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ (e-Museum)
181 • แนวทางการบริหารพิพิธภัณฑ์และการจัดแสดงนิทรรศการ
183 การจัดการภูมิทัศน์ภายในพื้นที่วัดและศาลนสถาน
183 • พุทธวาระเกี่ยวกับต้นไม้ในวัด
187 • การเลือกใช้พรรณไม้ในวัด
191 • ไม้ที่ควรปลูกในวัด
193 • การปลูกไม้ใหญ่อย่างถูกวิธี
194 การออกแบบภูมิทัศน์ในพื้นที่วัด
197 • ลวนหย่อม
200 การดูแลรักษาภูมิทัศน์และหลักการดูแลรักษาต้นไม้
203 การแก้ไขปัญหาในส่วนต่างๆ ของต้นไม้
215 ผิวพื้น (pavement)
216 เทคนิคการปฏิบัติงานบนที่สูง
218 ตัวอย่างการดูแลรักษาภูมิทัศน์ในศาลนสถาน
218 • วัดปทุมวนาราม
219 • วัดประยุรวงศาวาส
220 • วัดมกุฏกษัตริยาราม
221 • วัดราชนัดดาราม
222 • วัดคันโพธิ์ศรีมหาโพธิ์
223 • อาสนวิหารพระแม่บังเกิด
224 • มัสยิดกลางจังหวัดสงขลา
225 • เทวสถาน (โบสถ์พราหมณ์) กรุงเทพมหานคร
227 แนวทางการจัดการที่ดินวัด
227 • วัดและสำนักสงฆ์
228 • พื้นที่ของวัด
229 • ศาลนสมบัติ / การเช่าที่ธรณีสงฆ์และที่กัลปนา

ภาคที่ 3

- 230 การบริหารจัดการศาสนสถาน
233 การบริหารจัดการทรัพย์สิน
234 บุคลากร
236 ภาระงาน
236 • งานหารายได้
240 • งานการเงินและบัญชี / งานรักษาความสะอาดและการดูแลงานบำรุงรักษาและซ่อมแซมอาคารและสิ่งปลูกสร้าง
241 • งานรักษาความปลอดภัย / งานยานพาหนะ / งานประชาสัมพันธ์
242 • งานประสานงาน

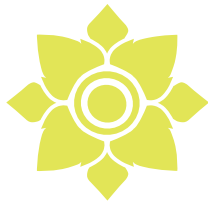
ภาคที่ 4

244 การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของวัดและศาสนสถาน

- 246 การพัฒนาวัดและศาสนสถานสู่ความเป็นมาตรฐาน
251 แนวทางการพัฒนาศาสนสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้
253 แนวทางการพัฒนาศาสนสถานเป็นสถานที่ท่องเที่ยว
254 • เจดีย์พุทธคยาจำลอง วัดญาณสังวราราม
255 • พิพิธภัณฑ์พระพุทธรูป วัดเทพศิรินทราวาส
256 • พิพิธภัณฑ์สถานเทวรูป เทวสถาน (โบสถ์พรหมณ์)
257 • พิพิธภัณฑ์ลูนทรู๋ วัดเทพศิราม
258 • พิพิธภัณฑ์วัดไตรมิตรวิทยาราม
259 • วัดทิพย์สุคนธาราม
261 • นิทรรศการโลหะปราสาท วัดราชนันทาราม
263 การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม
264 • ตัวอย่างป้ายภายในวัด
269 • สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อทุกคน (Universal Design)
274 • การจัดทำป้ายแสดงข้อมูลศาสนสถานผ่านระบบ QR code

279 ภาคผนวก

- 280 การขอได้มาซึ่งที่ดินวัดวาอาราม ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน
293 การจัดตั้งวัด
294 พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช 2504 (แก้ไขตามพระราชบัญญัติฯ ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535)
304 ข้อเสนอแนะเพื่อการก่อสร้างและบูรณะศาสนสถาน
306 ขั้นตอนการขออนุญาตดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์อาคารที่เป็นโบราณสถาน ต่อกรมศิลปากร
307 ขั้นตอนการขออนุญาตบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานจากกรมศิลปากร
308 บรรณานุกรม
315 ที่มาของภาพ
316 ดัชนี

ภาคที่ 1

วัด ศาสนสถาน
ความหมาย
และการใช้สอย

วัดและศาลนสถานเป็นสถาบันที่ล้าคัญหน่วยหนึ่งของสังคมไทยที่
ทำหน้าที่หล่อหลอมให้คนในชาติมีหลักยึดเหนี่ยว แบบแผน และแนวทาง
ในการดำเนินชีวิตให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามครรลองคลองธรรม และ
สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข บทบาทล้าคัญของวัดและศาลนสถาน
ในฐานะศูนย์กลางของชุมชน คือ เป็นสถานที่ปลูกฝังคุณธรรมและ
จริยธรรมโดยผ่านกิจกรรมและประเพณีทางศาลนาต่างๆ เช่น การทำบุญ
ตักบาตร การถวายภัตตาหารเพล การฟังเทศน์ฟังธรรม การบรรพชา
อุปถัมภ์ และการจัดงานเนื่องในวันล้าคัญทางศาลนา เป็นต้น นอกจากนี้
วัดและศาลนสถานยังเป็นแหล่งเรียนรู้ล้าคัญสำหรับผู้สนใจได้เข้ามาศึกษาหาความรู้
ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมศาลน ประวัติศาลนตร์และสถาปัตยกรรม รวมทั้ง
เป็นสถานที่ท่องเที่ยวล้าคัญสำหรับชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาเยี่ยมชมอีกด้วย
ดังนั้น การเข้าใจถึงความหมายและการใช้ล้อยของวัดและศาลนสถาน
จึงมีความจำเป็นเพื่อที่จะทำให้เราได้ตระหนักรู้ถึงความล้าคัญและช่วยกัน
ดูแลรักษาให้คงอยู่กับสังคมไทยต่อไป

ประเทศไทยมีศาลنال้าคัญ
5 ศาลนา คือ พุทธศาลนา
ศาลนาอิสลาม คริสต์ศาลนา
ศาลนาพราหมณ์-ฮินดู และ
ศาลนาซิกข์ นอกจากนี้ยังมี
ลัทธิเต๋า และลัทธิขงจื้อที่มี
คนไทยบางส่วนเคารพนับถือ
โดยแต่ละศาลนามีการแบ่งพื้นที่
ใช้ล้อยภายในศาลนสถานอาคาร
และสิ่งปลูกสร้าง รวมทั้งศาลน
วัตถุและศิลปะวัตถุที่แตกต่างกัน

พุทธศาลนา

ศาลนาอิสลาม

คริสต์ศาลนา

ศาลนาพราหมณ์
ฮินดู

ศาลนาซิกข์

ลัทธิเต๋า
ลัทธิขงจื้อ

ศาลนสถาน

ความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554 ระบุ
ไว้ว่า “น. ลานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาลนา เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์
เป็นศาลนสถานทางพุทธศาลนา มัสยิดเป็นศาลนสถานทางศาลนาอิสลาม”
ดังนั้น ศาลนสถานจึงเป็นสถานที่หรือพื้นที่เฉพาะที่มีไว้เพื่อประกอบกิจกรรม
ทางศาลนา ซึ่งการใช้งานภายในพื้นที่ดังกล่าวจะเปลี่ยนไปตามความเชื่อและ
บทบัญญัติของศาลนานั้นๆ

ศาลนลถาน
ในพุทธคาลนา

พุทธศาสนามีต้นกำเนิดมาจากบริเวณตอนเหนือของชมพูทวีป หรือบริเวณพื้นที่ตอนเหนือของประเทศอินเดีย ปัจจุบัน เมื่อราว 2,500 ปีมาแล้ว ต่อมาได้มีการเผยแผ่ออกไปยังพื้นที่ต่างๆ เช่น ศรีลังกา จีน และเอเชียอาคเนย์ เป็นต้น โดยเผยแผ่ผ่านพระลมนทูตในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อราวพุทธศักราช 300 ซึ่งมี **พระไตรปิฎก** เป็นคัมภีร์ประจำศาสนา มีหลักคำสอนที่สำคัญคือ ทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้ผ่องใส รวมถึง **อริยสัจ 4** อันเป็นความจริงของโลกและหนทางเพื่อเข้าสู่นิพพาน ซึ่งเป็นสภาวะที่หลุดจากสังสารวัฏ คือ ไม่จำเป็นต้องชดใช้กรรมโดยการเวียนว่ายตายเกิดอีก อันเป็นเป้าหมายสูงสุดทางพุทธศาสนา

สำหรับในแถบเอเชียอาคเนย์ พุทธศาสนาได้เข้ามาเมื่อประมาณสองพันปีมาแล้ว แต่เริ่มเจริญรุ่งเรืองในประเทศไทยมาเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 บริเวณแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยา และมีพัฒนาการตามลำดับโดยได้ผนวกกับความเชื่อท้องถิ่นและศาสนาพราหมณ์จนฝังรากลึกลงในวัฒนธรรมไทย

ลังกาวงศ์-ลยามวงศ์

ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับลังกาทางด้านศาสนานั้นเริ่มต้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 17 ตรงกับสมัยสุโขทัย อาณาจักรต่างๆ ได้ส่งพระสงฆ์ไปเรียนที่ลังกาซึ่งเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนา แล้วนำศาสนาพุทธลังกาวงศ์กลับไปเผยแผ่ที่อาณาจักรของตนเองรวมทั้งสุโขทัย โดยพระยาลิไท กษัตริย์พระองค์ที่ 5 ของอาณาจักรสุโขทัย ทรงอาราธนาพระสงฆ์จากลังกาจำนวนมากเพื่อเข้ามาเผยแผ่ศาสนาในราชอาณาจักร โดยเริ่มแรกแบ่งเป็น 2 คณะ ได้แก่ คามวาสี และอรัญวาสี

ต่อมาในพุทธศักราช 2293 ศาสนาพุทธในลังกาเสื่อมถอยลงเพราะภัยคุกคามจากต่างชาติ ทางลังกาจึงทูลขอพระลมนทูตจากอยุธยา พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศก็ได้ส่งคณะพระลมนทูต 2 คณะไปยังกรุงแคนตันในพุทธศักราช 2295 และ 2298 ตามลำดับ โดยดำเนินการฟื้นฟูพระศาสนาในลังกาจนถึงพุทธศักราช 2301

การที่คณะพระลมนทูตของอยุธยาเข้าไปฟื้นฟูพุทธศาสนาในลังกาทำให้พุทธศาสนาฟื้นฟูขึ้นมาเป็นอย่างมาก และเกิดนิกายเถรวาทลยามวงศ์ขึ้นซึ่งเป็นที่ยอมรับในศรีลังกาจนถึงปัจจุบัน

นิกายในพุทธศาสนา

ในการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 2 เมื่อพุทธศักราช 100 ทำให้เกิดการแบ่งศาสนาพุทธออกเป็น 2 นิกายคือ พุทธศาสนานิกายเถรวาท และนิกายอากิริยวาท ซึ่งทั้ง 2 นิกายมีวัตรปฏิบัติและข้อคิด คติความเชื่อที่แตกต่างกันในบางประการ ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศจีนราวพุทธศักราช 608 ได้เกิดการผสมผสานกับลัทธิดั้งเดิมของแผ่นดินจีน คือ ลัทธิเต๋า และลัทธิขงจื้อ

พุทธศาสนิกชน

94.6%

10 อันดับประเทศที่มีจำนวนประชากรนับถือพระพุทธศาสนาสูงสุด มีทั้งหมด ได้แก่ กัมพูชา ญี่ปุ่น ไทย ไต้หวัน มองโกเลีย เมียนมา ฮองกง ภูฏาน มาเก๊า และเวียดนาม โดยวัดจากจำนวนพุทธศาสนิกชนเทียบกับสัดส่วนจำนวนประชากรทั่วประเทศ สำหรับในประเทศไทยนั้น จำนวนพุทธศาสนิกชนคิดเป็นร้อยละ 94.6 ของประชากรทั้งหมด 65,075,033 คน ในพุทธศักราช 2558

ที่มา : กรมการปกครอง

1 นิกายเถรวาท (หินยาน)

เป็นนิกายที่ยึดหลักคำสอนและพระวินัยเดิมที่บัญญัติขึ้นในสมัยพุทธกาล ซึ่งเป็นนิกายที่ชาวพุทธส่วนใหญ่ในประเทศไทยนับถือ สามารถแบ่งเป็นนิกายย่อยๆ ได้อีก 2 นิกายตามวัตรปฏิบัติ คือ **ธรรมยุติกนิกาย** และ **มหานิกาย** โดยทั้งสองนิกายแยกออกจากกัน ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีความแตกต่างในเรื่องข้อวัตรปฏิบัติ เช่น การครองจีวร การรับปัจจัย และการสังฆกรรม เป็นต้น

2 นิกายอากิริยวาท (มหายาน)

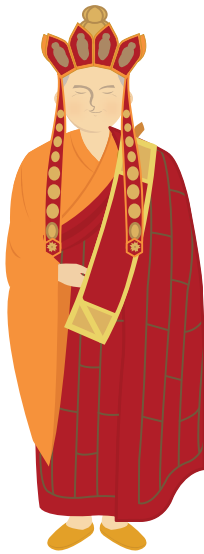
เป็นนิกายที่มีการละเว้นข้อวัตรปฏิบัติบางประการ เพื่อให้เข้าถึงต่อบุคคลธรรมดามากขึ้น สำหรับในประเทศไทยสามารถแบ่งเป็นนิกายย่อยๆ ได้อีก 2 นิกาย คือ **มหายาน (ลัทธิเต๋า)** ซึ่งเริ่มเข้ามาในแถบสุวรรณภูมิเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 12 ปัจจุบันกลุ่มผู้ที่นับถือส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน โดยความเชื่อที่แพร่หลายคือการนับถือพระโพธิสัตว์ และพระพุทธรูปเจ้าหลายพระองค์ ส่วน **อัมมิกนิกาย** เป็นนิกายที่มีความเชื่อคล้ายกับนิกายมหายานสันนิษฐานว่าเข้ามาครั้งแรกในช่วงต้นสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเข้ามาพร้อมกับการอพยพของชาวเวียดนาม ปัจจุบันกลุ่มผู้ที่นับถือส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม

ตัวอย่างการแต่งกายของพระภิกษุสงฆ์

ธรรมยุติกนิกาย

มหานิกาย

นิกายอาเจริยวาท (มหายาน)

นิกายอาเจริยวาท (มหายานอนัมนิกาย)

ศาลนลสถาน เขตและพื้นที่วัดพุทธรักษาถาวร

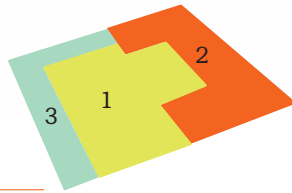
ภาพจิตรกรรมฝาผนังจำลองจักรวาลตามคติไตรภูมิในพระอุโบสถวัดราชผาติการาม

คติการวางผังวัดพุทธรักษาถาวร มาจากคติจักรวาลในพุทธศาสนาโดยจักรวาลตามความเชื่อของพุทธศาสนามีขอบเขตและส่วนประกอบชัดเจน คือ **กำแพงจักรวาล (ภูเขจักรวาล)** เป็นขอบเขตชั้นนอกสุด มีศูนย์กลางเป็น**เขาพระสุเมรุ** ล้อมรอบด้วย**สัตตบริภัณฑ์ 7 ชั้น** รอบจุดศูนย์กลางทั้ง 4 ทิศเป็นทวีปทั้ง 4 ได้แก่ **อูตรกृतทวีป (ทิศเหนือ) อมรโคยานทวีป (ทิศตะวันตก) ชมพูทวีป (ทิศใต้) และปุพพวิเทหทวีป (ทิศตะวันออก)** โดยทั้งหมดมี**มณฑลสี่ทิศ** เป็นตัวชั้น

ดังนั้นการวางผังวัดพุทธรักษาถาวรมักจะแสดงอยู่ในเขตพุทธาวาส โดยมีจุดศูนย์กลางเป็นงานสถาปัตยกรรมอันเป็นสัญลักษณ์ของ**เขาพระสุเมรุ** มีสถาปัตยกรรมภายในเขตเป็นสัญลักษณ์แทนทวีปหรือภูเขาต่างๆ และมีการกำหนดอาณาเขตอย่างชัดเจนโดยใช้กำแพงแก้วแทนภูเขจักรวาล ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมักจะเปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมในแต่ละยุคสมัย ตัวอย่างเช่น วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม และวัดอรุณราชวรารามที่ใช้ลวดเป็นประธานของวัด หรือวัดสุทัศน์เทพวรารามและวัดสุวรรณารามที่ใช้พระอุโบสถเป็นประธาน

การแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในวัดราชนัลดาราม

การแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในวัด

- 1 เขตพุทธาวาส
- 2 เขตสังฆาวาส
- 3 พื้นที่ใช้ประโยชน์

วัดพุทธนิกายเถรวาทแบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตพื้นที่ใช้ประโยชน์ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบและความชัดเจนในการใช้พื้นที่ของพระสงฆ์ โดยตั้งอยู่บนกรอบพื้นฐานหลักของวิถีแห่งสมณะอันมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ การทำสังฆกรรมที่ต้องการทำร่วมกับพระภิกษุสงฆ์รูปอื่น และการอยู่อาศัยที่ใช้เป็นที่ปลีกตัวไปอาศัยจำวัด พักผ่อนเฉพาะรูป โดยการใช้สอยอาคารและสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ใช้สอยทั้ง 3 เขต มีดังต่อไปนี้ คือ

เขตพุทธาวาส เป็นพื้นที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ดังนั้นเขตพุทธาวาสจึงมักประกอบด้วยสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์ลัมเด็จพระลัมมมาลัมพุทธเจ้าและพิธีกรรมต่างๆ ดังนี้ คือ

- **พระเจดีย์ พระมณฑป พระปราสาท** คืออาคารที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นศูนย์กลางของวัด ในฐานะสัญลักษณ์แทนองค์ลัมเด็จพระลัมมมาลัมพุทธเจ้า
- **พระอุโบสถ** คืออาคารสำหรับใช้ประกอบศาสนพิธีในการทำสังฆกรรมต่างๆ
- **พระวิหาร** คืออาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส
- **เจดีย์ราย เจดีย์ทิศ (มณฑป ปราสาท)** คืออาคารที่ใช้บรรจุอัฐิ หรือสร้างประกอบเพื่อให้ผังรวมนั้นกลมบูรณ์ในเชิงสัญลักษณ์
- **ทอระฆัง หอกลอง** คือ อาคารที่ใช้เป็นสถานที่ตีบอกเวลาลำหรับพระภิกษุสงฆ์ทำกิจวัตรในทางสงฆ์
- **ศาลาต่างๆ** เช่น
 ศาลาราย คืออาคารที่ใช้เป็นที่นั่งพักของผู้มาเยือน
 ศาลาทิศ คืออาคารที่ใช้ล้อมอาคารสำคัญสำหรับให้คฤหัสถ์นั่งพัก หรือประกอบให้ผังรวมกลมบูรณ์ในเชิงความหมาย
- **พระระเบียง** คืออาคารลักษณะเป็นเรือนยาว ใช้ล้อมรอบอาคารสำคัญหรือล้อมแสดงเป็นขอบเขตเพื่อแสดงนัยในเชิงสัญลักษณ์
- **พลับพลาเปลื้องเครื่อง** คืออาคารที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้เป็นที่เปลี่ยนฉลองพระองค์ในวาระที่เสด็จพระราชดำเนินมาทรงบำเพ็ญพระราชกุศล

:: ในกรณีที่มิใช่พระอารามหลวง ไม่จำเป็นต้องใช้คำว่า “พระ” หน้าคำอุโบสถ วิหาร เจดีย์ มณฑป ปราสาท ฯลฯ ::

ตัวอย่างอาคารภายในเขตพุทธาวาส

1	2		
3	4	5	6

- 1 พระเจดีย์ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร
- 2 พระอุโบสถ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร
- 3 พระวิหารพระศาสดา วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร
- 4 พระระเบียง วัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร
- 5 ศาลาพระพุทธรบาทจำลอง วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร
- 6 พลับพลาเปลื้องเครื่อง วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

เขตสังฆาวาส เป็นพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีการใดทางศาสนาโดยตรง เป็นพื้นที่มีขอบเขตที่มิดชิด และประกอบไปด้วยอาคารสถานที่สัมพันธ์เฉพาะกับกิจกรรมและวัตรปฏิบัติที่เป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของเพศสมณะเท่านั้น ดังนี้ คือ

- **กุฏิ** คืออาคารที่ใช้สำหรับอยู่อาศัยพักผ่อน
- **กัปปียกุฏิ** คือโรงเก็บอาหาร
- **หอดฉัน** คืออาคารที่ใช้เป็นที่ฉันภัตตาหาร
- **วังจกุฏิ หรือเว็จกุฏิ** คืออาคารสำหรับใช้ขับถ่าย
- **ศาลาการเปรียญ** คืออาคารที่ใช้เป็นที่เรียนหนังสือของพระสงฆ์
- **หอไตร** คืออาคารที่ใช้เก็บรักษาพระคัมภีร์ทางศาสนา
- **ชันดาฆร** คือโรงรักษาไฟและต้มน้ำ
- **ธรรมศาลา** คือโรงเทศนาธรรม
- **ห้องลงน้ำ** คือห้องชำระกาย
- **ศาลาท่าน้ำ** คืออาคารที่ใช้เป็นที่อาบน้ำและทางเข้าลู่วัดทางด้านน้ำ

เขตพื้นที่ใช้ประโยชน์ เป็นเขตพื้นที่ในพระอารามซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหลือจากการจัดแบ่งเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส เป็นเขตพื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณประโยชน์ในลักษณะต่างๆ ของวัด เช่น ใช้เป็นที่โล่งเพื่อสร้างความร่วมมือกันให้วัด หรือใช้เป็นที่ก่อสร้างอาคารอื่นๆ เช่น ล้าง “เมรุ” สำหรับฌาปนกิจศพของชุมชน หรือตั้งโรงเรียนเพื่อให้นักศึกษาแก่สังคม หรืออาจแบ่งเป็นพื้นที่ให้คฤหัสถ์เช่าเพื่อใช้เป็นที่พักอาศัยและประกอบการค้า เช่น การสร้างตึกแถว หรือการทำเป็นตลาด เป็นต้น

ตัวอย่างอาคารภายในเขตล้งฆาวาล

1	2	
3	4	5
6	7	8

- 1 หมู่กุฏิวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร
- 2 หอธรรม (หอพระไตรปิฎก) วัดบ้านหลุก จังหวัดลำพูน
- 3 ศาลาการเปรียญ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร
- 4 ศาลาทำน้ำ วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพมหานคร
- 5 โรงครัววัดแหลมค้อ จังหวัดสงขลา
- 6 เว็จกุฎี วัดนิเวศธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 7 ศาลาโรงธรรม วัดท้ายยอ จังหวัดสงขลา
- 8 ชั้นตaylor หรือ "เรือนไฟ" วัดท้ายยอ จังหวัดสงขลา

ศาสนวัตถุและศิลปวัตถุของวัดพุทธรณิกายเถรวาท

วัดพุทธรณิกายเถรวาทมีศาสนวัตถุซึ่งเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวเนื่องกับศาสนาและเป็นสิ่งเคารพบูชา เช่น พระพุทธรูป พระไตรปิฎก สำหรับศิลปวัตถุนั้นเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนาและศาสนสถาน มักทำขึ้นด้วยฝีมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูงในทางศิลปะ เช่น ธรรมมาลน์ ตู้อธรรม ภาพเขียน รูปปั้น เครื่องลายคราม เครื่องถม เครื่องบูชา และเครื่องตกแต่ง เป็นต้น

การสร้างพระพุทธรูป

การสร้างพระพุทธรูปครั้งแรกนั้น เกิดขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 6 ในแคว้นคันธาระหรือบริเวณปากีสถานในปัจจุบัน โดยพระพุทธรูปในศิลปะคันธาระนี้ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะกรีก-โรมัน โดยก่อนหน้านั้นช่างไม่กล้าประดิษฐ์พระพุทธรูปเป็นรูปมนุษย์ แต่หากช่างต้องสลักเรื่องราวในพุทธประวัติจะใช้สัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธเจ้า เช่น ปางประสูติใช้สัญลักษณ์ดอกบัว ปางตรัสรู้ใช้ต้นโพธิ์ ปางปฐมเทศนาใช้ธรรมจักร ปางปรินิพพานใช้ลูป เป็นต้น

(ซ้าย) ภาพลัทธิพุทธประวัติตอนตรัสรู้ในศิลปะคันธาระราวพุทธศตวรรษที่ 6-7 จัดแสดงที่ Freer Gallery of Art, Washington DC, USA (ขวา) พระพุทธเมตตาประเทศไทยไตรโลกนาถคันธาระราชนุสรณ์วัดทิพย์สุคนธาราม จังหวัดกาญจนบุรี หนึ่งในพระพุทธรูปที่สร้างตามแบบศิลปะคันธาระ โดยได้ผสมผสานศิลปะแบบลู่โขทัย

ตัวอย่างศาสนวัตถุและศิลปวัตถุของวัดพุทธนิกายเถรวาท

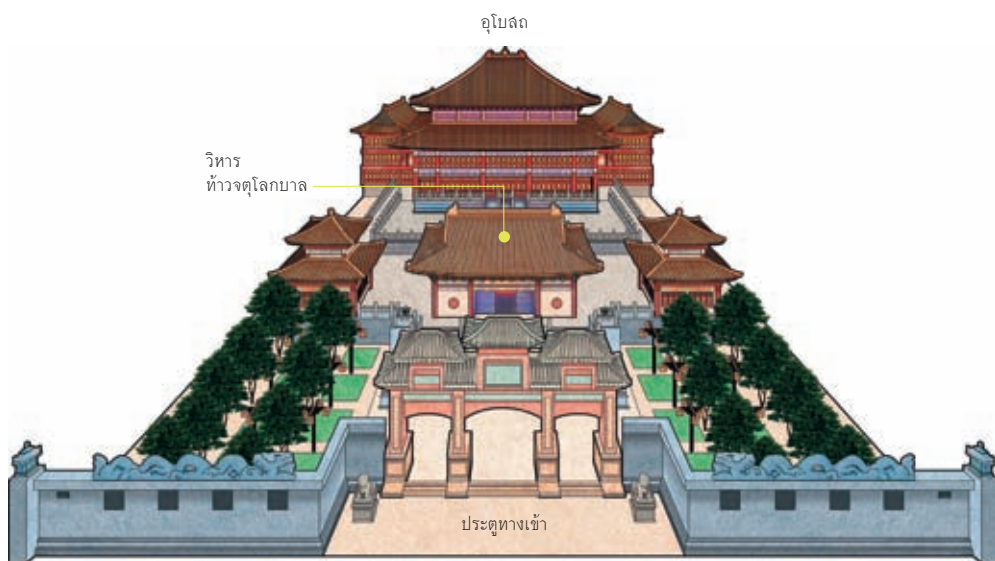
1	2	3
	4	5
6	7	8

- 1 งานจิตรกรรมบนบานหน้าต่าง วัดไชยทิศ กรุงเทพมหานคร
- 2 ชุ่มหน้าต่าง วัดบางขุนเทียนนอก กรุงเทพมหานคร
- 3 ตุ๊กตาอับเฉา วัดบรมนิวาส กรุงเทพมหานคร
- 4 ตู้พระไตรปิฎก วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร
- 5 โขงพระเจ้า วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่
- 6 พระเจ้าปิ่นเต่า วัดพันเตา จังหวัดเชียงใหม่
- 7 ลมุดไทยดำ พระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร
- 8 หน้าบันไม้ วัดป่าเกต จังหวัดสมุทรปราการ

ค่านิลถาน เขตและพื้นที่วัดพุทธรณิกายมหายาน

วัดพุทธรณิกายมหายานแบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 4 ส่วนใหญ่ ๆ คือเขตพุทธราวาล พื้นที่ประกอบกิจกรรม เขตสิ่งขาวาล และเขตพื้นที่ใช้ประโยชน์คล้ายคลึงกับวัดพุทธรณิกายเถรวาท แต่มีรายละเอียดเพิ่มเติมในส่วนองเขตพุทธราวาล หรือพื้นที่ประกอบพิธีกรรม โดยพื้นที่ประกอบพิธีกรรมจะเพิ่มขึ้นตามจำนวนองเทพเจ้า และลดบทบาทในส่วนองพื้นที่สิ่งขาวาลให้น้อยลง สำหรับการี่ใช้สอยอาคารและสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ใช้สอยทั้ง 4 เขต มีดังต่อไปนี้ คือ

วัดบรมราชากาญจนภิเษกอนุสรณ์ จังหวัดนนทบุรี

เขตพุทธราวาล เป็นพื้นที่สำหรับพระสงฆ์ หรือประชาชนที่เข้ามาสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ดังนั้นในพื้นที่ดังกล่าวจึงมักประกอบด้วยสถาปัตยกรรมและศาสนวัตถุที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้า พระโพธิสัตว์ และพระพุทธเจ้าดังนี้ คือ

- **เจดีย์** คืออาคารที่มีผังพื้นเป็นรูปแปดเหลี่ยมหรือวงกลมซึ่งซ้อนขึ้นไปหลายชั้น โดยแต่ละชั้นสามารถเข้าไปประกอบศาสนกิจได้ หรือเป็นเจดีย์หลักที่ภายในบรรจุศาลวัตถุชิ้นสำคัญ เช่น พระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า เป็นต้น
- **อุโบสถ (ศาลยงเป่าเตียน)** คืออาคารสำหรับพระสงฆ์ทำสังฆกรรมต่าง ๆ รวมทั้งประดิษฐานพระพุทธรูปซึ่งมีตั้งแต่ 1 องค์ 5 องค์ ถึง 7 องค์
- **วิหาร** คืออาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส โดยภายในวัดพุทธนิคมหายานนั้นมักจะมีวิหารหลายแห่ง เช่น วิหารพระโพธิสัตว์ และวิหารพระอรหันต์ เป็นต้น
- **วิหารเทพสวรรค์ (เทียนหวางเตียน)** คืออาคารที่ตั้งอยู่ด้านหน้าสุดของวัดภายในมีพระเมตไตรยโพธิสัตว์ (พระสังกัจจายน์) ล้อมรอบด้วยท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 เป็นอาคารที่ตามคติเทพารักษ์ผู้ปกป้องศาลมณฑลคอยขับไล่สิ่งชั่วร้าย
- **เจดีย์ราย เจดีย์ทิศ** คืออาคารที่ใช้บรรจุอัฐิ หรือสร้างประกอบเพื่อให้ผังรายนั้นกลมบูรณ์ในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งบางครั้งสามารถเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะในการใช้งานให้เป็นอย่างอื่นได้ เช่น เป็นเตาเผากระดาษเงินและกระดาษทอง เป็นต้น
- **หอรบขัง หอกลอง** คืออาคารที่ใช้เป็นสถานที่ขังเวลาสำหรับพระภิกษุสงฆ์ทำกิจวัตรในทางสงฆ์

พื้นที่ประกอบกิจกรรม เป็นพื้นที่ที่วัดจัดไว้ให้เป็นพื้นที่ดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ให้แก่ศาสนิกชนประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้ คือ

- **พื้นที่พักผ่อนและห้องรับรอง** จัดไว้ให้ฆราวาสพักผ่อนหรือพบปะจัดกิจกรรมต่าง ๆ
- **ระเบียงทางเดิน** คืออาคารลักษณะเป็นเรือนยาว ใช้ล้อมรอบอาคารสำคัญหรือล้อมแสดงเป็นขอบเขตเพื่อแสดงนัยในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งภายในอาจจะประดิษฐานด้วยรูปเคารพของเทพเจ้าหลายองค์ หรือพระพุทธรูป ซึ่งเป็นสถานที่ไว้ประกอบกิจกรรมในการสักการะเช่นเดียวกัน
- **โรงเจหรือโรงทาน** สถานที่แจกจ่ายอาหารให้แก่ฆราวาสโดยไม่คิดมูลค่า
- **ลานไหว้** พื้นที่สำหรับจุดธูปเทียนส่วนใหญ่อยู่ภายนอกอาคารเพื่อการระบายอากาศและลดการเกิดอัคคีภัย

เขตสังฆาวาส เป็นพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ อันเป็นพื้นที่พักผ่อนหรือประกอบกิจส่วนตัว

เขตพื้นที่ใช้ประโยชน์ มีลักษณะการจัดการเหมือนกับเขตพื้นที่ใช้ประโยชน์ในวัด พุทธนิยามเถรวาทตามพระราชบัญญัติปกครองสงฆ์ ร.ศ. 121 หมวดที่ 3 ว่าด้วยเรื่องวัดเป็นเขตพื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณประโยชน์ในลักษณะต่างๆ ของวัด เช่น ใช้เป็นพื้นที่โล่งเพื่อสร้างความรู้รื้อนให้แก่วัดโดยการจัดเป็นสวนติดตั้งเขามอ หรือจัดเป็นตั้งโรงเรียนจีนเพื่อให้นักศึกษาแก่ลูกหลานภายในชุมชน เป็นต้น

ค่านวัตฤและศิลปวัตถุของวัดพุทธนิยามมหาน

วัดพุทธนิยามมหานมีค่านวัตฤซึ่งเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวเนื่องกับศาสนาและเป็นสิ่งเคารพบูชา เช่น พระพุทธรูป รูปปั้นหรือรูปหล่อขององค์เทพเจ้า และคัมภีร์บทสำคัญต่างๆ เป็นต้น สำหรับศิลปวัตถุชิ้นส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่ใช้ประดับตกแต่งภายในอาคารซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่น เช่น ภาพเขียน ป้ายอักษรโคลงคู่งานปฏิมากรรม เครื่องเคลือบ และระฆังป้ายจาริก เป็นต้น

	2
1	3

- 1 บานประตูไม้แกะสลัก วัดสมณานิยมบริหาร (วัดญวนสะพานขาว) กรุงเทพมหานคร
- 2 พระประธาน วัดอภัยราชบำรุง (วัดญวนตลาดน้อย) กรุงเทพมหานคร
- 3 หน้าบัน วัดอภัยราชบำรุง (วัดญวนตลาดน้อย) กรุงเทพมหานคร

ตัวอย่างอาคารวัดพุทธนิกายมหายาน

1	2
3	4
5	6

- 1 พระประธาน วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) กรุงเทพมหานคร
- 2 ประตูทางเข้า วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) กรุงเทพมหานคร
- 3 วิหารท้าวจตุโลกบาล วัดบรมราชากาญจนภิเษกอนุสรณ์ จังหวัดนนทบุรี
- 4 ชุ่มประตู่วัดโลกานุเคราะห์ กรุงเทพมหานคร
- 5 อาคารวัดอภัยราชบำรุง (วัดญวนตลาดน้อย) กรุงเทพมหานคร
- 6 เจดีย์ วัดสมณานันท์บริหาร (วัดญวนสะพานขาว) กรุงเทพมหานคร

พิธีกรรมในพุทธศาสนา

ศาสนพิธี หมายถึงระเบียบแบบแผน หรือแบบอย่างที่อยู่ปฏิบัติในศาสนา เมื่อนำมาใช้ในพระพุทธศาสนาจึงหมายถึงระเบียบแบบแผนหรือแบบอย่าง ที่พึงปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ศาสนพิธีต่างๆ ช่วยทำให้ความศรัทธาของ พุทธศาสนิกชนมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เป็นสิ่งตอกย้ำใจให้ระลึกถึงคุณของ พระรัตนตรัยได้อย่างดีเยี่ยม จึงเป็นระเบียบแบบแผนอันดีงามที่ควรรักษาไว้ คู่กับพระพุทธศาสนา

ศาสนพิธี เป็นพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งถือปฏิบัติเป็นแบบอย่าง เป็น ธรรมเนียมสืบต่อกันมา เหตุให้เกิดศาสนพิธี คือความนิยมทำบุญของ พุทธศาสนิกชนซึ่งไม่ว่าจะปรากฏเหตุอะไรทำกันก็มักจะให้ถูกต้องตามหลัก วิธีทำบุญในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสมเด็จพระลัทธิมาลัมพุทธเจ้าทรงแนะนำไว้ 3 หลัก คือ

1. ทาน การบริจาควัตถุสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น
2. ศิล การรักษากาย วาจา ให้สงบเรียบร้อย
3. ภาวนา การยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ด้วยการอบรมให้สงบนิ่งและเกิดปัญญา

ในการทำบุญทุกครั้ง ชาวพุทธจะถือคิดว่าต้องให้เข้าหลัก 3 ประการนี้ โดยเริ่มต้นทำข้อไหนก่อนก็ได้ เช่น รับศีลแล้วฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ (ภาวนา) จบลงด้วยการถวายทาน เป็นต้น ความนิยมนี้ได้แพร่หลายทั่วไป จนกลายเป็นประเพณีทางศาสนาไป พิธีกรรมแบบนี้จึงลุ่มมติเรียกกันต่อมา ว่า “ศาสนพิธี”

ตัวอย่างพิธีกรรมในพุทธศาสนา

1. พิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันอัฐมีบูชา โดยผู้เวียนเทียนจะถือเครื่องสักการบูชา เดินรอบพระอุโบสถ พระวิหาร หรือพระพุทธรูปสำคัญ จำนวน 3 รอบ พร้อมระลึกถึงคุณพระศรีรัตนตรัย

2. การอุปสมบท คือการบวชฆราวาสเพศชายที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์เป็นภิกษุ โดยคุณลัมบัตติของผู้ที่จะเข้าพิธีอุปสมบท คือ เป็นสุภาพชน มีความรู้อ่านออกเขียนได้ ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย หรือมีหนี้สิน เป็นผู้ปราศจากบรรพชาโทษและมีร่างกายสมบูรณ์ มีสมณบิหารถูกต้อง มีสมณบิหารครบถ้วนถูกต้องตามพระวินัย และเป็นผู้สามารถกล่าวคำขออุปสมบทได้อย่างถูกต้อง (นาถขณะกล่าวคำขออุปสมบทกับพระอุปัชฌาย์)

3. พิธีทำบุญตักบาตรของคู่บ่าวสาว ตามธรรมเนียมไทย เมื่อจัดพิธีแต่งงานจะนิมนต์พระมาที่บ้านและทำบุญตักบาตรร่วมกัน รวมทั้งทำบุญเลี้ยงพระ โดยหลังจากนั้นพระจะทำพิธีลวดเจริญพระพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลของคู่บ่าวสาว

1	2
	3

ศาสนสถาน
ในศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามถือกำเนิดในแถบคาบสมุทรอาหรับ เมื่อราว 1,400 ปีมาแล้ว (ราวพุทธศักราช 1176) หลังจากประกาศศาสนาได้ไม่นานนัก ก็ปรากฏมีผู้ศรัทธามากขึ้นเรื่อยมา เนื่องจากการเผยแพร่ศาสนาของ **ท่านนบี มุฮัมมัด (คือลา)** (محمد بن عبد الله بن عبد المطلب) และผู้สืบเจตนารมณ์ ในรุ่นต่อมา

ศาสนาอิสลามมีคัมภีร์หลัก คือ **อัลกุรอาน (อาหรับ: الْقُرْآن)** มีหลักคำสอนที่สำคัญ คือ ให้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม ความรักเพื่อนมนุษย์ ชนติธรรม หลักการใช้ชีวิตให้เป็นมนุษย์ อย่างสมบูรณ์ และความศรัทธาต่อ **พระอัลลอฮ์ (ซุบหฺา) (الله)** โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือการเข้าสู่ดินแดนของพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งมุสลิมต้องปฏิบัติตามและละเว้นสิ่งที่พระผู้เป็นเจ้าทรงกำหนด จนกลายเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์เพื่อให้เกิดความสุขแก่ตนเองและเพื่อนมนุษย์ และการตอบแทนในโลกรหน้า

สำหรับในประเทศไทย ศาสนาอิสลามได้รับการเผยแพร่จาก ดินแดนในแหลมมลายู ซึ่งเข้ามาตอนใต้ของอาณาจักรอยุธยา

นิกายในศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามมีการแยกเป็นนิกายต่างๆ เนื่องจากการตีความบทบัญญัติและข้อปฏิบัติทางศาสนาที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดความหลากหลายในศาสนา ถึงแม้ว่าจะมีหลักการร่วมกัน โดยศาสนาอิสลามแบ่งออกเป็น 4 นิกาย ดังนี้ คือ

1 นิกายสุหนี่ (أهل السنة والجماعة)

เป็นนิกายที่นับถือ **จารีตดั้งเดิม** คือจริยวัตร คำพูด (หะดีษ) และคำชี้ขาดในปัญหาที่ศาลดาร์บรองอันปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน สำหรับนิกายสุหนี่เป็นนิกายที่มีผู้นับถือเป็นส่วนใหญ่ของโลกราวร้อยละ 85 ของผู้นับถือศาสนาอิสลามทั้งหมด

2 นิกายชีอะฮ์ (شيعة)

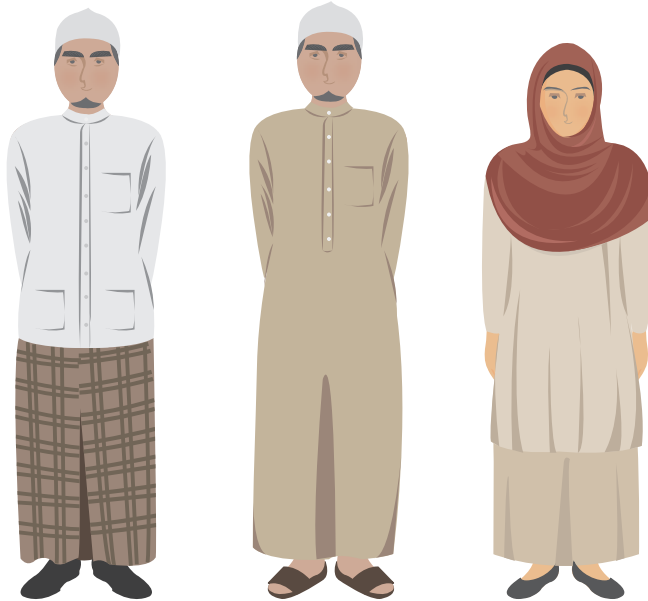
เป็นนิกายที่ดำเนินตามแบบแผนตาม **ฮุเซน อิบน์ อะลี อิบน์ อบีฏอลิบ (حسين بن علي بن أبي طالب)** ผู้เป็นบุตรเขยของของศาสดามุฮัมมัด และเป็นคอลีฟะฮ์ ลำดับที่ 4 ซึ่งแยกตัวออกมาด้วยเหตุที่ว่าลูกชายของท่านทั้งสองคือฮะซันและฮุเซน ถูกลอบสังหาร สำหรับนิกายนี้ผู้นับถือส่วนใหญ่อยู่ในประเทศอิหร่าน และในบางส่วนของประเทศปากีสถาน แอฟริกาตะวันออก อัฟกานิสถาน อินเดีย และอิรัก

3 นิกายซุฟี (الصفوية)

เป็นนิกายที่แยกตัวออกมาจากนิกายชีอะฮ์ โดยเน้นไปทางปฏิบัติและเพิ่มเติมในส่วนของพิธีกรรมเพื่อหาหนทางที่จะเข้าไปมีชีวิตร่วมกับพระผู้เป็นเจ้า เช่น การถือพรต การนำดนตรีมาประกอบการทำสมาธิและรำยาบไปตามเสียงเพลง หรือแม้กระทั่งการทรมานตัวเอง เป็นต้น นิกายนี้แพร่หลายอยู่ในแถบตะวันออกกลาง บางส่วนของประเทศตุรกี อิรัก และอิหร่าน

4 นิกายเคาะริจิต (الخارجية)

เป็นนิกายที่แยกตัวออกมาเนื่องจากไม่เห็นด้วยเรื่องการค้าเลือกคอริฟะฮ์ โดยการเลือกจากผู้สืบสายโลหิต ทำให้ความเชื่อของเคาะริจิตค่อนข้างมีความเข้มข้นในเรื่องระเบียบ เช่น การต่อต้านของฟุ่มเฟือย การใช้สิ่งเลวติด การเล่นดนตรี การแต่งงานกับคนต่างชาติ หรือต่างนิกาย เป็นต้น นิกายนี้แพร่หลายอยู่ในแถบตอนเหนือของทวีปแอฟริกา บริเวณประเทศโอมานและแซนซิบา

การแต่งกายของชาวมุสลิม ในงานพิธีการผู้ชายนิยมใส่เสื้อหรือชุดคลุมยาว และสวมหมวก “กะปิเยาะห์” หรือหมวก “ซอเกาะก์” ส่วนผู้หญิงสวมเสื้อผ้ามิดชิด ไม่แนบเนื้อ เปิดให้เห็นเฉพาะใบหน้า ฝ่ามือ และนิยมสวม “ฮิญาบ” (حجاب) เพื่อปกปิดเส้นผม

สำหรับในประเทศไทย มุสลิมที่พบนั้มีนิกายลู่หนึ่เป็นส่วนนึใหญ่และชึ่จะฮุเป็นส่วนนึน้อย ชึ่ทั้งล่องนึกายมีการเดินตามแนวทางของมุสลิมที่เหมือนกัน แต่มีข้อแตกต่างกันเรื่องความเชื่อบางประการ ดังนี้ คือ

1. **มุสลิมนึกายชึ่จะฮุ** จะยึดถึอตามแนวคำลออนเฉพาะในพระคัมภึร์อัลกุรอาน โดยผ่าน การตีความจากบรรดาอิหม่าม ของนึกายชึ่จะฮุเท่านั้น ขณะที มุสลิมนึกายลู่หนึ่ จะยึดมั่นการตีความข้อคาลนาจากผู้ทรงความรู้โดยอาศัยพระคัมภึร์อัลกุรอาน และแนวคำลออนของพระคาลดามุฮัมหมัดที่เรียกว้า

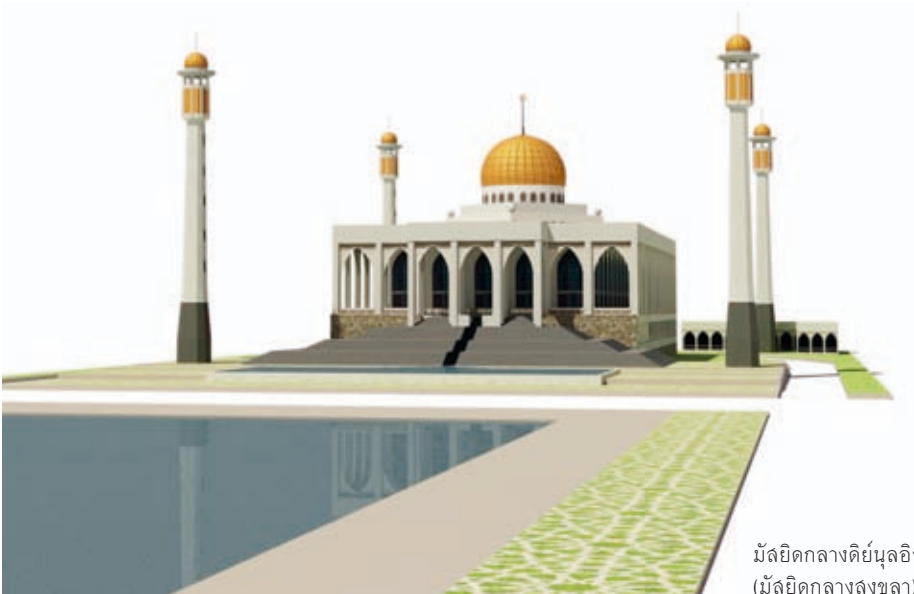
หะดีษ (الحديث)

2. **มุสลิมนึกายชึ่จะฮุ** จะให้ความเคารพครึทธาต่ออิหม่าม ชึ่ตามความหมายของนึกายชึ่จะฮุ คือบรรดาล่ามาซึกใน **ตระกูลฮาซิม** ชึ่เป็นล่ายตระกูลของคาลดามุฮัมหมัด โดยอิหม่ามในนึกายชึ่จะฮุ คือผู้ที่ลึบทอดล่ายเลืดโดยตรงจากการลมรดของอิหม่าม ฮาลึ ฮุเซน อิบน์ อะลึ อิบน์ อับฎอลึบ (أبي طالب) (บุตรของอาบูตาลึบ ผู้มีคักดีเป็นอาของคาลดามุฮัมหมัด) กับ **ท่านหญิงฟาตึมะฟาฎึมะฮุ** (فاطمة) (ธิดาของคาลดามุฮัมหมัด) ภายหลั้บรรดาทายาทล่ายชายในล่ายตระกูลนึจึ้ได้รับการยกย่องในฐานะอิหม่าม ผู้ลึบทอดตำแหน่งผู้นำของนึกายชึ่จะฮุ

ศาสนสถาน เขตและพื้นที่ของมัสยิด

ศาสนสถานของชาวมุสลิม คือ **มัสยิด** (مسجد) แปลว่า “สถานที่กราบ” มาจากคำว่า “ชะญะตะ” (سج) แปลว่า **กราบไหว้** (อุญูด) ส่วนคำว่า **ลูห์ร่า** มาจากภาษามลายู แปลว่า **โรงสวด** เป็นสถานที่ชุมนุม พบปะ และเป็นสถานที่สอนคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งคติการสร้างงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมต้องเป็นไปตามหลักศาสนา แต่แนวคิดเกี่ยวกับความงามนั้น ขึ้นอยู่กับบริบทและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น สำหรับองค์ประกอบของมัสยิดนั้นไม่ได้ระบุชัดเจนไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานและหะดีษ ดังนั้นการออกแบบและวางแผนจึงเกิดขึ้นเพื่อรองรับการประกอบกิจกรรมเป็นหลัก โดยทั่วไปการใช้งานของพื้นที่ในมัสยิดนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน ดังนี้ คือ

มัสยิดกลางดิย์นูลอิสลาม
(มัสยิดกลางสงขลา)

สิ่งที่ควรปฏิบัติเมื่อเข้ามัสยิด

มัสยิดนั้น อนุญาตให้ทุกคนสามารถเข้าไปภายในได้ แต่ต้องมีเจตนาบริสุทธิ์ แต่งกายสุภาพ ไม่สวมรองเท้าเข้าไปภายใน ห้ามพูดคุยเรื่องไร้สาระ เรื่องอุกฤษ และห้ามส่งเสียงดังนอกจากการปฏิบัติศาสนกิจ โดยผู้หญิงและผู้ชายจะนั่งแยกกัน ขณะประกอบพิธีกรรม

พื้นที่ประกอบศาสนกิจ เป็นส่วนที่ไว้ประกอบศาสนกิจเป็นหลัก คือการละหมาด ซึ่งทั้งสองนิกายอาจมีพื้นที่บางส่วนที่เสริมขึ้นมาในการประกอบพิธีกรรม พื้นที่ภายในประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้ คือ

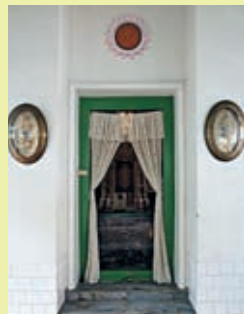
- **โถงละหมาด** คือพื้นที่สำหรับรองรับคนเพื่อศาสนกิจ คือ การละหมาด มีการแบ่งพื้นที่ระหว่างชายกับหญิงให้แยกออกจากกัน โดยมีกะจะออกแบบฝังไว้เพื่อออกมาเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า หรือฝังเหลี่ยมที่ลึบมารองรับคนได้มาก
- **มืห์รอบหรือซุม์ทิก (محراب)** คือซุม์หรือพื้นที่ไว้เข้าไปในกำแพงเพื่อใช้ระบุดึก “กิบละฮู” (مكة) หรือทิศที่มุสลิมทั่วโลกหันไปทางเดียวกันเพื่อละหมาด โดยมี “กะอูบะฮู” (منبر) (หินดำที่นครมักกะฮู) เป็นศูนย์กลาง
- **มิมบ์รหรือแท่นแสดงธรรม (منبر)** คือแท่นสำหรับให้อิมาม (Imam) หรือคอเต็บขึ้นกล่าว **คุตบะฮู (خطبة)** แจ่งข่าวสาร หรือปราศรัยในโอกาสที่มีการละหมาดร่วมกันในวันศุกร์
- **บาไล** คือพื้นที่ซึ่งมีไว้รองรับผู้ที่มาละหมาดเพิ่มเติม เมื่อพื้นที่ภายในโถงละหมาดเต็ม
- **โรงใต้ระบัต (ซื่อฮู)** คือโรงเก็บเสื่อสำหรับอัญเชิญหีบศพจำลองของอิหม่ามฮูเซ็น

พื้นที่ประกอบกิจกรรม เป็นพื้นที่ส่วนอื่นและโดยรอบของตัวอาคารมัสยิดมีไว้ใช้ประกอบกิจกรรมต่างๆ ดังนี้คือ

- **โถง หรือลานอเนกประสงค์** มีหน้าที่รองรับคนที่เข้าออกโถงละหมาดและใช้จัดกิจกรรม
- **ที่อาบน้ำละหมาด** เป็นสถานที่ไว้อาบน้ำละหมาดตามข้อบัญญัติของศาสนาอิสลามที่มีกำหนดให้อาบน้ำก่อนละหมาด โดยการอาบน้ำละหมาดนั้นสามารถอาบน้ำจากบ้านก่อนก็ได้
- **หออะซาน** คือหอสูงไว้ประกาศเรียกละหมาดตามเวลาประจำวัน 5 เวลา ในปัจจุบันนอกจากการประกาศเรียกละหมาด 5 เวลา หออะซานยังใช้ประกาศข่าวที่เกี่ยวกับศาสนาและชุมชน เช่น การประกาศการตาย เป็นต้น
- **ซุม์ประตุ** เป็นสิ่งปลูกสร้างที่ใช้กำหนดขอบเขต บ่งบอกถึงการเข้าสู่เขตของมัสยิด

กุโบร์ คือสถานที่ฝังศพอันเป็นพื้นที่สาธารณะโดยมักจะเลือกพื้นที่โล่งบริเวณใดก็ได้ แต่ถ้าเป็นในบริเวณชุมชนเมืองที่มีการอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ทางมัสยิดก็มักที่จะอุทิศพื้นที่บางส่วนให้เป็นกุโบร์

ตัวอย่างศาสนสถาน เขตและพื้นที่ของมัสยิด

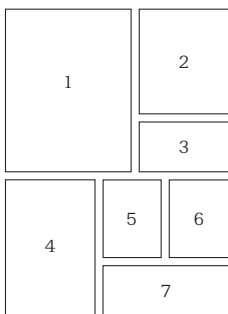
คาลนวัตถุและศิลปวัตถุของคาลนาอิสลาม

คาลนวัตถุที่มีความเกี่ยวเนื่องในคาลนาอิสลาม มักจะเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมประจำวันอย่างการละหมาด แต่จะไม่มีคาลนวัตถุที่เป็นรูปเคารพเนื่องจากเป็นข้อห้ามของคาลนา โดยตัวอย่างของคาลนวัตถุ เช่น มิหฺรอบ (ซุ้มทิศ) มิมบร (แท่นแสดงธรรม) คัมภีร์อัลกุรอาน และหินแนเซ (หินวางที่หลุมฝังศพ) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคาลนวัตถุที่เป็นส่วนของนิกายชีอะฮ์ซึ่งอยู่ในส่วนของการจัดพิธีอาชูรอซึ่งกระทำกันปีละครั้ง แฝงกะหนาดหรือสถานที่ฝังศพจำลองของอิหม่ามฮุเซน (ชีอะฮ์) และพระปิ่นหย่า (ชีอะฮ์) เป็นต้น

สำหรับศิลปวัตถุนั้นมักเป็นเครื่องมือใช้ล้อยตามแนวทางของคาลนา เช่น กลองเรียกละหมาด เครื่องเคลือบ และชุดน้ำชา เป็นต้น สำหรับส่วนตกแต่งงานสถาปัตยกรรม เช่น กระจกลี กระจเบื้องเคลือบหรือลายฉลุไม้เป็นพระนามหรือคำสรรเสริญพระอัลลอฮ์ (ซุบหฺ) คาลดามุฮัมมัด (คือลา) หรืออิหม่ามฮุเซน (ชีอะฮ์) เป็นต้น

- 1 งานกระจกลี มัลยิดเซฟีย กรุงเทพมหานคร
- 2 งานกระจเบื้องเคลือบเขียนอักษร มัลยิดบางหลวง กรุงเทพมหานคร
- 3 งานปูนปั้นเหนือซุ้มประตู มัลยิดบางหลวง กรุงเทพมหานคร

(ภาพหน้าซ้าย)

- 1 โถงละหมาด มัลยิดเซฟีย กรุงเทพมหานคร
- 2 มิหฺรอบ (ซุ้มทิศ) มัลยิดบางหลวง กรุงเทพมหานคร
- 3 บาไล มัลยิดเซฟีย กรุงเทพมหานคร
- 4 หออะซาน มัลยิดตึกแดง กรุงเทพมหานคร
- 5 ที่อาบน้ำละหมาด มัลยิดบางหลวง กรุงเทพมหานคร
- 6 ซุ้มประตู มัลยิดบางหลวง กรุงเทพมหานคร
- 7 สุสานไทย-อิสลาม กรุงเทพมหานคร

พิธีกรรมในศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประเภทเอกเทวนิยม หมายถึงการนับถือพระเจ้าองค์เดียวที่สูงสุด คือ **พระอัลลอฮ์** ดังนั้นมุสลิมจึงจะต้องปฏิบัติตามกฎปฏิบัติทั้ง 5 ประการ อันได้แก่

1. การปฏิญาณตน คือ การกล่าวออกเป็นวาจาเพื่อให้ปฏิญาณต่อพระอัลลอฮ์เจ้าและต่อองค์ศาสดาด้วยความเชื่อมั่นและพร้อมที่จะปฏิบัติตามคำสอนตามบทบัญญัติของอิสลามอย่างแท้จริง

2. การละหมาด หรือสวด (นมาซ หรือ นมัสการ) เป็นกิจที่ต้องทำเป็นประจำเพื่อเป็นการแสดงความเคารพและรวมจิตระลึกถึงพระเจ้าทั้งการกล่าวและการกระทำ โดยจะต้องทำวันละ 5 เวลา ซึ่งการละหมาดจะช่วยขัดเกลাজิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ เจริมสร้างสมาธิ และฝึกความอดทนได้ดี

3. การถือศีลอด ในทุกเดือนรอมะฎอน หรือเดือนที่ 9 ตามปฏิทินอิสลาม ชาวมุสลิมจะต้องถือศีลอด ด้วยการงดเว้นจากการกระทำต่างๆ เช่น การดื่ม การกิน หรือการเสพเมถุนตั้งแต่เวลาพระอาทิตย์ขึ้นจนถึงตกดิน เพื่อเป็นการฝึกตนให้มีจิตผูกพันให้ดำเนินชีวิตทุกด้านตามคำบัญชาของพระเจ้า และยังเป็นกรรำลึกถึงผู้ยากไร้อีกด้วย

4. การบริจาคศาสนทาน (ซะกาต) คือ การนำเงินของผู้ที่มีทรัพย์สินมากเกินไปที่ศาสนาอิสลามได้กำหนดไว้ ไปบริจาคให้แก่ผู้ที่ควรได้รับตามอัตราที่ศาสดากำหนดด้วยความเต็มใจ เพื่อให้จิตใจผู้บริจาคไม่เกิดความโลภ ความเห็นแก่ตัว และฝึกให้มีจิตใจเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้ยากไร้ รวมถึงยังช่วยแก้ปัญหาช่องว่างระหว่างชนชั้นภายในสังคม

5. การประกอบพิธีฮัจญ์ ถือเป็นการเดินทางไปประกอบศาสนกิจที่สำคัญ ณ เมืองเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดความสามัคคีสนิทสนมระหว่างชาวมุสลิมด้วยกัน โดยการเดินทางดังกล่าวจะต้องมีทรัพย์สินเพียงพอสำหรับค่าใช้จ่าย และไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ตัวอย่างพิธีกรรมในศาสนาอิสลาม

1. **พิธีฮัจญ์ (Hajj) (حج)** คือการประกอบศาสนกิจที่นครเมกกะในเดือนซุลฮิจยะห์ (Dhu al-Hijjah) (**ذو الحجة**) พิธีดังกล่าวเป็นหนึ่งในหลักปฏิบัติที่ชาวมุสลิมพึงกระทำครั้งหนึ่งในชีวิต โดยคุณสมบัตินี้ของชาวมุสลิมที่จะเข้าร่วมพิธีฮัจญ์คือร่างกายแข็งแรง สติปัญญาสมบูรณ์ มีทรัพย์สินพอในการใช้จ่ายโดยที่ไม่ต้องเป็นหนี้สิน และเส้นทางการเดินทางจะต้องปลอดภัย (ชาวมุสลิมกำลังประกอบพิธีฮัจญ์ ณ มัสยิด อัล หะรอม (Masjid al-Haram) (**المسجد الحرام**) นครเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย)

2. **รอมฎอน, เดือนบวช (Ramadan) (رمضان)** คือเดือนที่ 9 ตามปฏิทินอิสลาม ในเดือนดังกล่าวชาวมุสลิมจะต้องถือศีลอดงดอาหาร เครื่องดื่ม และการเสพเมถุน ในช่วงเวลาตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นจนถึงพระอาทิตย์ตกดิน เพื่อเป็นการรำลึกถึงผู้ยากไร้

1

2

ศาลนลถาน
ในคริสต์ศาลนา

คริสต์ศาสนาถือกำเนิดในแถบคาบสมุทรอาหรับบริเวณปาเลสไตน์ในปัจจุบันเมื่อราว 2,000 ปีมาแล้ว (ราวพุทธศักราช 543) โดยผู้เผยแผ่คำสอนแลประกาศศาสนาในช่วงแรก คือ **พระเยซู** (Jesus, Jesus of Nazareth or Jesus Christ) ซึ่งพอประกาศศาสนาได้เพียง 3 ปี ก็ถูกทหารโรมันประหารโดยจับตรึงกางเขน (Cruci fixation) หลังจากนั้นเหล่าอัครสาวกทั้ง 11 คนก็แยกย้ายกันไปประกาศศาสนา ซึ่งในระยะแรกคริสต์ศาสนากถูกเผยแผ่และนับถือกันอย่างลับๆ และต่อมาได้แพร่หลายขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งในรัชสมัยของจักรพรรดิคอนสแตนตินแห่งอาณาจักรโรมัน ได้ประกาศให้คริสต์ศาสนาเป็นศาสนาประจำอาณาจักรโรมัน ทำให้คริสต์ศาสนากลายเป็นที่นับถือแพร่หลายตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

คัมภีร์หลักของคริสต์ศาสนา คือ **ไบเบิล (Bible)** โดยหลักคำสอนของคริสต์ศาสนาเน้นที่ความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ ความรักและเคารพในพระประสงค์ของพระเจ้า ซึ่งความรักในที่นี้ไม่ใช่อารมณ์แต่เป็นการยอมมอบความตั้งใจ ความปรารถนาของตนเพื่อความดีของผู้อื่น โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ การได้เข้าร่วมอาณาจักรของพระเจ้าซึ่งต้องปฏิบัติตามหลักธรรมและคำสอนของพระเยซู

สำหรับในประเทศไทย คริสต์ศาสนาได้เข้ามาครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยาราวคริสต์ศักราช 1500 โดยคณะโดมินิกัน (Dominican Order, Dominicans) คณะฟรังซิสกัน (Franciscan Order) และคณะเยซูอิต (Society of Jesus, SOCIETAS IESU) จากเมืองมะละกา ประเทศมาเลเซียในปัจจุบัน

นิกายในคริสต์ศาสนา

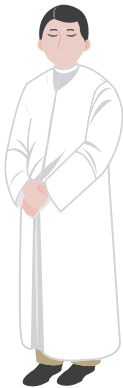
สาเหตุของการแยกนิกายในคริสต์ศาสนามีเหตุผลหลายประการซึ่งเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ของทางฝั่งซีกโลกตะวันตก ซึ่งเหตุการณ์แต่ละครั้งทำให้เกิดการแยกนิกายออกไป โดยปัจจุบันความขัดแย้งของแต่ละนิกายลดลงเพื่อต้องการสร้างความเป็นหนึ่งของศาสนา ปัจจุบันคริสต์ศาสนาแบ่งออกเป็น 3 นิกายหลัก ดังนี้ คือ

การแต่งกายของพระคาร์ดินัล
(Cardinal)

การแต่งกายของพระอัครสังฆราช
(อัครมุขนายก) (Archbishop)

การแต่งกายของบาทหลวง
(Priest)

การแต่งกายของมุขนายก
ชุดประกอบพิธีมิสซา
งานฉลองพระนางมารีอา เทวดา และนักบุญ
(Bishop)

การแต่งกายของภคินี
(Nun)

1 โรมันคาทอลิก (Roman Catholic)

เชื่อกันว่าฝ่ายดั้งเดิมที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยอัครสาวก โดยมีศูนย์กลางอยู่กรุงโรมหรือนครรัฐวาติกัน มีการปกครองเป็นลำดับชั้นโดยมีตำแหน่งพระสันตะปาปาประมุขสูงสุดมีประเพณีและพิธีกรรมที่เคร่งครัด สำหรับในประเทศไทยคณะเผยแผ่ของโรมันคาทอลิกเข้ามาครั้งแรกในรัชสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชาราวคริสต์ศักราช 1584 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวโปรตุเกสโดยเข้ามาเผยแผ่ศาสนาพร้อมเขียนบันทึกต่างๆ ส่งกลับไปทางสำนักวาติกัน ในปัจจุบันศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในไทยนั้นสามารถอยู่ร่วมกับสังคมไทยได้อย่างดี โดยแบ่งเขตปกครองเป็นสังฆมณฑลจำนวน 10 เขต ซึ่งแต่ละเขตจะมีบิชอปที่ได้รับการแต่งตั้งจากสำนักวาติกันประจำอยู่

2 โปรเตสแตนต์ (Protestant)

เป็นเหล่านิกายเล็กๆ โดยการนำของมาร์ติน ลูเธอร์ (Martin Luther) ที่แยกออกมาจากโรมันคาทอลิกในช่วงศตวรรษที่ 16 เพื่อเป็นการประท้วงที่ศาลาจักรตกอยู่ในสภาวะถดถอย เนื่องจากในสมัยนั้นศาลาจักรยึดถือในเรื่องพิธีกรรมภายนอกและทรัพย์สินมบัติมากเกินไป ทำให้แก่นของศาลาถูกกละเลย โดยโปรเตสแตนต์นั้นมีส่วนที่แตกต่างไปเรื่องของพิธีกรรมที่ตัดส่วนที่ไม่ใช่แก่นออก เช่น โรมันคาทอลิกถือศีลศักดิ์สิทธิ์จำนวน 7 ประการ แต่ทางโปรเตสแตนต์ลายนิกายลูเธอรันถือศีลศักดิ์สิทธิ์เพียงแค่ 2 ประการ เป็นต้น สำหรับในประเทศไทยนิกายโปรเตสแตนต์เข้ามาครั้งแรกในราว คริสต์ศักราช 1828 (พุทธศักราช 2317) โดยเข้ามาเผยแผ่ศาสนาผ่านการแปล พิมพ์หนังสือแจก ลอนภาษา รวมทั้งเข้ามาเปิดโอสถศาลาเป็นสถานพยาบาลอีกด้วย ปัจจุบันในประเทศไทยมีโปรเตสแตนต์หลายกลุ่มเข้ามาดำเนินศาลาณกิจในประเทศไทย ซึ่งแต่ละกลุ่มนั้นได้รวมกลุ่มกันภายใต้นามสภาคริสตจักรไทย

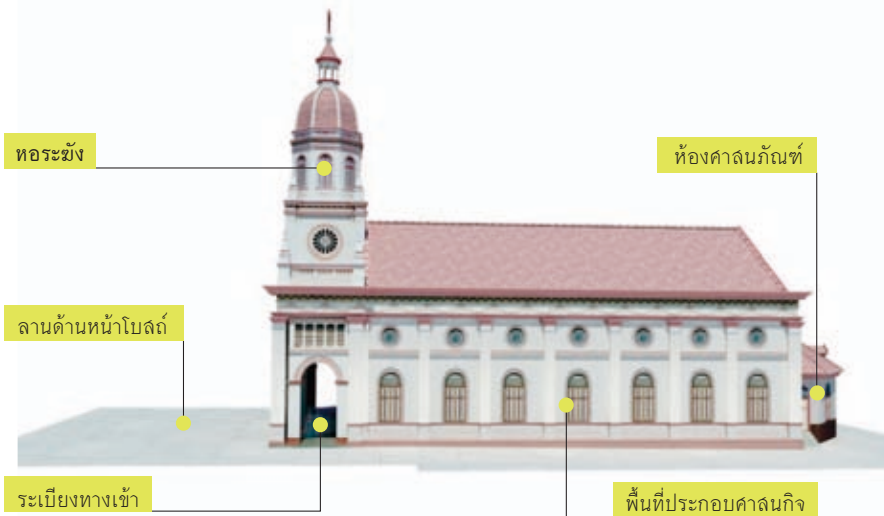
3 ออร์โธดอกซ์ (Orthodoxy)

เป็นนิกายแยกออกมาจากโรมันคาทอลิกจากสาเหตุหลายประการ เช่น วัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างอาณาจักรโรมันตะวันตกกับโรมันตะวันออก การไม่ต้องการยอมรับอำนาจของพระสันตะปาปา แนวคิดและพิธีกรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งปัจจุบันแพร่หลายอยู่ในแถบคาบสมุทรบอลข่านและรัสเซีย สำหรับในประเทศไทยเองมีกลุ่มที่นับถือนิกายออร์โธดอกซ์อยู่แต่อยู่ในปริมาณที่น้อยผนวกกับพิธีกรรมมักประกอบร่วมกันในโบสถ์โรมันคาทอลิก จึงยากแก่การระบุจำนวนผู้ที่นับถือ

ศาลนรกสถาน เขตและพื้นที่ของโบสถ์โรมันคาทอลิก

โบสถ์ของนิกายโรมันคาทอลิกนั้น มีความแตกต่างจากนิกายโปรเตสแตนต์ คือพื้นที่ภายในโบสถ์มีหน้าที่ไว้สำหรับประกอบศาสนกิจเท่านั้น และส่วนประดับ ตกแต่งทางสถาปัตยกรรมจะมีการตกแต่งที่วิจิตรมากกว่าเนื่องด้วยเชื่อว่า โบสถ์ คือ บ้านของพระเจ้าที่ต้องสร้างสิ่งที่ดีสุดถวายให้ โดยสามารถแบ่งพื้นที่ การใช้งานได้เป็นดังนี้คือ

ภาพแสดงการแบ่งพื้นที่ใช้สอยในศาลนรกสถานในคริสต์ศาสนา: โบสถ์ซางตาครู้ส กรุงเทพมหานคร

สิ่งที่ควรปฏิบัติเมื่อเข้าโบสถ์

คริสต์ศาสนิกชนมีความเชื่อว่าโบสถ์หรือวิหารคือ บ้านของพระเจ้า และบ้านเพื่อการภาวนาของธรรมิกชนซึ่งเป็นสถานที่รวมตัวของเหล่าลัทธิบุรุษในการนมัสการพระผู้เป็นเจ้า ฟังเทศน์ และประกอบพิธีกรรม โดยผังของโบสถ์หรือวิหารถูกออกแบบให้สอดคล้องกับความเชื่อหรือสัญลักษณ์ในพระคัมภีร์ไบเบิล เช่นโดยส่วนใหญ่การวางผังอาคารเป็นรูปกางเขนอันเป็นสัญลักษณ์แทนพระเยซูขณะถูกตรึงกางเขน บริเวณแท่นบูชาและบริเวณโปรดศีลล้างบาปเป็นสัญลักษณ์ของเหตุการณ์ช่วงเวลาอาหารมื้อสุดท้าย (The Last Supper) เป็นต้น

สำหรับโบสถ์หรือวิหารนั้น อนุญาตให้ทุกคนสามารถเข้าไปภายในได้ แต่ต้องอยู่ในกิริยาที่สำรวม แต่งกายสุภาพ ไม่ส่งเสียงดัง และไม่นำของอาหารเข้าไปรับประทานภายใน

พื้นที่ประกอบศาสนกิจ คือพื้นที่สำหรับประกอบพิธีมิสซาและศาสนกิจตามเทศกาลต่าง ๆ พื้นที่ภายในประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้ คือ

- **แท่นบูชาหรือสักการสถาน (Altar)** ซึ่งในบริเวณแท่นบูชาดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็นอีก 3 ส่วน คือ
แท่นบูชา คือสถานที่ฉลองพิธีบูชาขอบพระคุณ (พิธีมิสซา)
บรรณฐาน (Lectern) คือแท่นไว้อ่านคำประกาศและบทจากพระคัมภีร์
ที่นั่งของประธานในพิธี คือที่นั่งของประธานในศาสนพิธี
- **บริเวณที่นั่งของสัตบุรุษ** คือพื้นที่สำหรับให้สัตบุรุษ หรือคริสต์ศาสนิกชนนั่งเพื่อประกอบพิธี
- **บริเวณสวดมนต์และร้องเพลง (Choir Stall)** คือพื้นที่สำหรับคณะนักร้องประสานเสียงประจำโบสถ์ประกอบจังหวะในการร้องเพลงสรรเสริญพระเจ้า
- **บริเวณศักดิ์สิทธิ์ (Sanctuary) (ตู้ศีลมหาสนิท)** คือตู้ที่ใช้สื่อความหมายแทนกระโจมของโมเสสซึ่งภายในบรรจุด้วยคัมภีร์พันธสัญญาใหม่อันเป็นที่พระเจ้าสถิตอยู่ ใช้ประกอบในพิธีศีลมหาสนิท โดยมีลักษณะเป็นช่องฝังเข้าไปในผนัง
- **อ่างศีลล้างบาป (Font) (บริเวณโปรดศีลล้างบาป)** เดิมใช้เป็นแท่นยกสูงด้านบนมีอ่างไว้สำหรับใส่น้ำ แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นน้ำภาชนะประเภทเหยือกใส่น้ำแล้วประกอบพิธีแทน
- **บริเวณโปรดศีลอภัยบาป (Confessional)** คือห้องหรือตู้ขนาดเล็กซึ่งภายในประกอบด้วยห้องลงผนังมีผนังกัน อันเป็นพื้นที่ให้สัตบุรุษประกอบการสารภาพบาปแก่บาทหลวงซึ่งอยู่อีกฝากหนึ่งของห้องกัน

พื้นที่ประกอบกิจกรรม คือพื้นที่ส่วนอื่นและโดยรอบของตัวโบสถ์มีไว้ใช้ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้คือ

- **ลานหน้าโบสถ์** เป็นพื้นที่โล่งก่อนเข้าสู่ตัวโบสถ์ซึ่งมีประโยชน์ใช้สอย เช่น สถานที่กระทำพิธีกรรมนอกโบสถ์ ลานจอดรถ เป็นต้น
- **ระเบียงทางเข้าสู่อาคารโบสถ์ ทางเดินกลาง (Nave)**
- **หอรบะซัง และระซังโบสถ์ (Bell Tower)** สำหรับใช้สื่อสารกับสัตบุรุษในชุมชน เช่น ประกาศเรียกเข้าโบสถ์ในวันธรรมดา ประกาศถือพรทมนลา และประกาศการตาย
- **ห้องศาลมณฑล (Ambulatory)** หรือห้องล้างมณฑล เป็นพื้นที่ไว้สำหรับเก็บของต่าง ๆ เช่น ศาลมณฑลที่ใช้ประกอบพิธีกรรม เป็นต้น

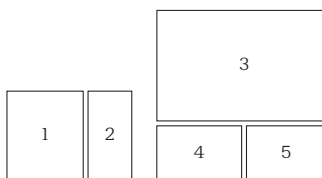
พื้นที่พำนักของผู้ปฏิบัติกิจในศาสนา คือสถานที่พักผ่อนของเหล่าบาทหลวงซึ่งจะเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้ ๆ โบสถ์

พื้นที่กรรมสิทธิ์ของโบสถ์ คือพื้นที่ทางโบสถ์จัดสรรให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยกรรมสิทธิ์ในพื้นที่จะขึ้นอยู่กับทางโบสถ์โดยเมื่อชาวบ้านหรือบุคคลอื่นต้องการจะดำเนินการกับที่ดินจำเป็นต้องแจ้งกับทางโบสถ์ก่อน พื้นที่กรรมสิทธิ์ของโบสถ์ประกอบด้วย

- **พื้นที่สาธารณประโยชน์** คือพื้นที่ที่โบสถ์หรือศาสนจักรแบ่งให้เป็นสถานที่ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น โรงพยาบาล และสถานศึกษา เป็นต้น
- **สุสาน** คือสถานพักฝังศพครั้งสุดท้ายเป็นรอกการฝังศพดินซีพวันพิพากษา โดยสุสานในประเทศไทยนั้นมีหลากหลายรูปแบบเช่นฝังลงในพื้นดิน การฝังในแนวตั้ง เป็นต้น โดยพื้นที่ของสุสานนั้นส่วนใหญ่กรรมสิทธิ์มักตกอยู่ภายใต้การดูแลของโบสถ์

ตัวอย่างศาสนสถาน เขตและพื้นที่ของโบสถ์โรมันคาทอลิก

- 1 ลานหน้าโบสถ์ วัดพระแม่ปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี
- 2 ระเบียงทางเข้าโบสถ์ซางตาครู้ส กรุงเทพมหานคร
- 3 ทอระซัง วัดนักบุญยอแซฟ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 4 บ้านพักบาทหลวง (สำนักงานโบสถ์) โบสถ์ซางตาครู้ส กรุงเทพมหานคร
- 5 ห้องล้างชักันท์ โบสถ์ซางตาครู้ส กรุงเทพมหานคร

ตัวอย่างศาสนสถาน เขตและพื้นที่ของโบสถ์โรมันคาทอลิก

บริเวณ
ศักดิ์สิทธิ์
(Sanctuary)
(ตู้ศีลมหาสนิท)

อ่างศีลล้าง
บาป (Font)
(บริเวณ
โปรดศีล
ล้างบาป)

TE
JOSEPH
CELEBRENT
ACMINA
CAELITUM

TE
CUNCTI
RESONENT
CHRISTIADUM
CHORI

บรรณฐาน
(Lectern)

แท่นบูชาหรือ
สักการสถาน
(Altar)

ที่นั่ง
สัตบุรุษ

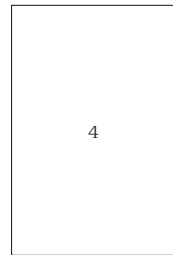
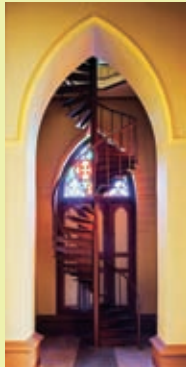
บริเวณสวดมนต์
และร้องเพลง
(Choir Stall)

ศาลนวัตถุและศิลปะวตถุของนิกายโรมันคาทอลิก

ศาลนวัตถุและศิลปะวตถุในคริสต์ศาสนาในนิกายโรมันคาทอลิกนั้นจะมีรายละเอียดในการตกแต่งชิ้นงานที่มากกว่าตามแนวคิดเครื่องลัทธิการะ วตถุต่างๆ ต้องมีความงดงามเป็นเครื่องถวายต่อพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า เช่น คัมภีร์ไบเบิล (Bible) ไม้กางเขนพร้อมรูปพระบุตร รูปปั้นนักบุญและพระมารดา จานรองศีล ถ้วยหรือจอก และป้ายหินสุสาน เป็นต้น

สำหรับศิลปะวตถุนั้นมักเป็นเครื่องตกแต่งทางสถาปัตยกรรม เช่น งานกระจกสี งานปูนปั้น โคมระย้า รวมทั้งศิลปะวตถุที่เป็นเครื่องใช้ เช่น เชิงเทียน เครื่องทองเหลือง ระฆังโบสถ์ และงานจิตรกรรม เป็นต้น

- 1 คานค้ำยันลามเหลี่ยมไม้สัก (Buttress) วัดพระแม่วิสุทธิวงศ์ จังหวัดปทุมธานี
- 2 บันไดทางขึ้นหอระฆัง วัดพระแม่วิสุทธิวงศ์ จังหวัดปทุมธานี
- 3 งานกระจกสี หน้าต่างกุหลาบ (Rose window) วัดพระแม่วิสุทธิวงศ์ จังหวัดปทุมธานี
- 4 งานกระจกสีประดับเพดาน วัดพระแม่วิสุทธิวงศ์ จังหวัดปทุมธานี

ศาลนรกสถาน เขตและพื้นที่ของโบสถ์โปรเตสแตนต์

โบสถ์ของนิกายโปรเตสแตนต์นั้นจะเน้นไปในทางความเรียบง่ายกว่าของฝ่ายโรมันคาทอลิก และพื้นที่การใช้ประโยชน์บางพื้นที่นั้น มีข้อแตกต่างกันดังนี้คือ

พื้นที่ประกอบศาสนกิจ

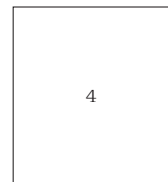
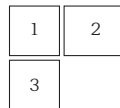
พื้นที่ดังกล่าวอาจจะลดทอนส่วนที่เป็นพิธีกรรมให้น้อยลงตามแนวคิดของนิกายที่ต้องการจะลดในส่วนของพิธีการต่างๆ เพื่อให้ศาสนิกชนเข้าถึงแก่นของศาสนาได้มากขึ้น

คริสตจักรตรัง

พื้นที่ประกอบกิจกรรม

นอกจากการประกอบศาสนกิจแล้วยังสามารถแปลงพื้นที่เพื่อใช้ประกอบกิจกรรมอื่นได้อีก เช่น เป็นสถานที่การเล่นดนตรีสด เป็นสถานที่สอนหนังสือ เป็นต้น

- 1 คริสตจักรที่ 1 เวียงเชียงราย จังหวัดเชียงราย
- 2 บ้านพักมิสชันนารี OMF จังหวัดเชียงราย
- 3 คริสตจักรตรัง จังหวัดตรัง
- 4 ภายในคริสตจักรตรัง (หลังเก่า) จังหวัดตรัง

ตัวอย่างพื้นที่ประกอบศาสนกิจ ของโบสถ์โปรเตสแตนต์

บรรณฐาน
(Lectern)

แท่นบูชาหรือ
สักการสถาน
(Altar)

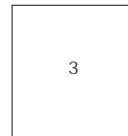
ที่นั่ง
สัตบุรุษ

บริเวณลาดมณฑ
และร้องเพลง
(Choir Stall)

ศาลนวัตฤและศิลปะวัตฤของนิกายโปรเตสแตนต์

ศาลนวัตฤและศิลปะวัตฤในนิกายโปรเตสแตนต์นั้น มีการตกแต่งที่เรียบง่ายกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับทางโรมันคาทอลิก เช่น คัมภีร์ไบเบิล ไม้กางเขน และแท่นบูชา เป็นต้น สำหรับศิลปะวัตฤนั้นมักเป็นเครื่องใช้ เช่น เฆียงเทียน ภาพแกะต่างๆ และภาพจิตรกรรม เป็นต้น

- 1 รูปจำลองเหตุการณ์ประสูติของพระเยซู อาสนวิหารพระแม่บังเกิด จังหวัดสมุทรสงคราม
- 2 คัมภีร์ไบเบิล
- 3 บริเวณพื้นที่ของคริสตจักรตราง จังหวัดตรัง

อาคาร
อเนกประสงค์

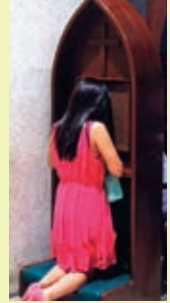
โบสถ์หลังใหม่

โบสถ์หลังเก่า

พิธีกรรมในคริสต์ศาสนา

1. **ศีลล้างบาป หรือศีลจุ่ม** มักกระทำกับทารกแรกเกิด เพื่อถือเป็นการเริ่มต้นการเป็นคริสตศาสนิกชนด้วยการล้างบาปที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด และกลับไปเป็นบุตรของพระเจ้า
2. **ศีลกำลัง** เป็นพิธีเจิมด้วยน้ำมันสำหรับคริสตชนที่มีวุฒิภาวะ เพื่อแสดงให้เห็นว่าได้รับพระจิตของพระเจ้าให้กลายเป็นชาวคริสตอย่างสมบูรณ์
3. **ศีลมหาสนิท หรือ “มิสซา”** เป็นพิธีกรรมที่ระลึกถึงชีวิตและคำสอนของพระเยซูคริสต์ ด้วยการรับประทานขนมปัง ซึ่งสัญลักษณ์แทนพระกายของพระองค์ และไวน์ อันเป็นสัญลักษณ์แทนพระโลหิต
4. **ศีลแก้บาป** เป็นการที่ชาวคริสตชนสำนึกตนว่าตนเองได้กระทำบาปลงไป จึงเข้าไปหาบาทหลวงเพื่อสารภาพบาปและขออภัยจากพระเจ้า
5. **ศีลเจิมคนไข้** คือ บาทหลวงจะเจิมคนไข้ด้วยน้ำมัน เพื่อให้คนไข้ระลึกถึงพระเจ้า และสร้างกำลังใจในการฟื้นฟูทั้งสภาพกายและจิตใจ
6. **ศีลบวช** คือการบวชในคริสตจักรเพื่ออุทิศตนเป็นผู้รับใช้พระเจ้า โดยมีมุขนายกมิชซังเป็นผู้ทำพิธีจากการคัดเลือกผู้ชายให้ทำหน้าที่อภิบาลเทคนิก และอบรมสั่งสอนชุมชนคริสตชนต่อไป
7. **ศีลสมรส** เป็นการแสดงตนต่อพระเจ้าและคริสตจักรว่าทั้งสองจะใช้ชีวิตร่วมกันเป็นสามีภรรยาอย่างซื่อสัตย์ มักจะทำกันภายในโบสถ์ต่อหน้าคุณพ่ออธิการ พร้อมกับทำพิธีมิสซาด้วย

ตัวอย่างพิธีกรรมในคริสต์ศาสนา

1	2	3
4	5	6

1. พิธีบัพติศมา, ศีลล้างบาป หรือศีลจุ่ม (Baptism) เป็นพิธีล้าง “บาปกำเนิด” โดยมักกระทำแก่ทารกที่เกิดในครอบครัวของศาสนิกชน และบุคคลแรกเข้าศาสนา โดยถือว่าศีลล้างบาปนั้นเป็นจุดเริ่มต้นชีวิตคริสตชนอย่างแท้จริง

2. มิสซา (Mass) เป็นส่วนหนึ่งของศีลมหาสนิท (Eucharist, Holy Communion) คือการแสดงความรักถึงพระเยซูที่สิ้นพระชนม์เพื่อไถ่บาปให้แก่มวลมนุษยชาติ โดยจำลองเหตุการณ์ การรับประทานอาหารมื้อสุดท้าย (The last supper) ของพระเยซูกับเหล่าสาวกในวันพฤหัสบดีศักดิ์สิทธิ์ (Holy Thursday) โดยพระเยซูทรงเสกขนมปังให้แทนพระกาย และเสกเหล้าองุ่นให้แทนพระโลหิตของพระองค์ (บาทหลวงขณะถวายเครื่องบูชาในพิธีมิสซา)

3. ศีลอภัยบาป (Penance) เป็นศีลสำหรับภรรากลับตัวเป็นคนใหม่ และคืนดีกับพระเจ้า เพราะมนุษย์ยังเป็นคนบาปและสามารถทำบาปได้เสมอ

4. ศีลกำลัง (Confirmation) เป็นศีลของการเจริญเติบโตเป็นคริสตชนที่มีวุฒิภาวะ และผู้ที่มีความเชื่ออ่อนแอจะได้รับพระคุณจากพระจิตเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถดำเนินชีวิตแบบคริสตศาสนิกชนต่อไป

5. ศีลสมรส, พิธีรับศีลกล่าว (Matrimony) เป็นศีลที่ใช้ในการประกาศความรัก โดยมีเงื่อนไขอยู่บนหลักการเป็นหนึ่งเดียว ไม่สามารถแยกออกจากกันได้และต้องยอมรับการพร้อมที่จะมีบุตร

6. ศีลเจิมคนไข้, ศีลทาสุดท้าย (Anointing of the Sick) เป็นการเจิมด้วยน้ำมันศักดิ์สิทธิ์เพื่อฟื้นฟูจิตใจให้รำลึกให้พระคริสต์ผู้ซึ่งเอาชนะความเจ็บปวด ความทรมาณ ความตาย

ศาลนลถาน
ในศาลนา
พราหมณ์-ฮินดู

ศาสนาฮินดู (สำหรับประเทศไทยเรียก ศาสนาพราหมณ์) อาจจะเป็นหนึ่งในศาสนาที่เก่าแก่ศาสนาหนึ่งในโลกโดยถือกำเนิดราว 4,000 ปี มาแล้ว ในบริเวณลุ่มน้ำสินธุ-คงคา บริเวณตอนเหนือของประเทศอินเดียในปัจจุบัน ซึ่งพัฒนาการของศาสนาฮินดูนั้นมีมาอย่างยาวนานและสามารถแบ่งได้เป็นหลายยุค คือยุคแรกเรียกว่า **“ลนาตนธรรม”** อันเป็นยุคที่ชาวอารยัน (Aryan) อพยพเข้ามาในบริเวณลุ่มน้ำสินธุและนำคัมภีร์ **“พระเวท” (Vedas) (वेद)** มาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมของ **ชาวดรวิท (Dravidian)** หลายพันปีต่อมาเมื่อล่วงเข้าสู่ยุคของ **“พราหมณธรรม”** เป็นยุคเรื่องของศาสนามีการเน้นเรื่องพิธีกรรมมากขึ้น ทำให้แก่นของ **“พระเวท”** ถูกลืมนั่นเอง จึงได้มีการรวบรวมแก่นของพระเวทแล้วให้ชื่อว่า **“อุปนิษต์”** นอกจากคัมภีร์ดังกล่าวทั้ง 2 เล่ม ยังมีคัมภีร์เล่มอื่นที่เป็นไปในลักษณะของ **“ปุราณะ” (Puranas) (पुराण)** และวรรณกรรมต่างๆ เช่น มหาภารตยุทธ และรามายณะ ซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่มีใจความลือถึงพระเวท

โดยความเชื่อในพระเวทอันเป็นคัมภีร์ของศาสนาฮินดูสอนให้เชื่อในเรื่อง **“ปรมาตมัน”** หรือ **“พรหมมัน” (Brahman) (ब्रह्मन्)** คือ ความว่างเปล่า ไม่มีรูปร่าง ไม่มีตัวตน แต่ในความว่างนั้นได้ถือกำเนิดเทพเจ้า 3 องค์ที่เรียกกันว่า **“ตรีมูรติ”** อันเป็นตัวแทนของเทพสูงสุดได้แก่

1. **พระพรหม (Brahma) (ब्रह्मा)** คือพระผู้สร้างโลก
2. **พระวิษณุ หรือพระนารายณ์ (Vishnu) (विष्णु)** คือพระผู้อภิบาลรักษาโลก

3. **พระศิวะ หรือพระอิศวร (Shiva) (शिव)** คือพระผู้ทำลาย โดยจุดมุ่งหมายสูงสุดของศาสนิกชน คือ การกลับไปรวมกับปรมาตมัน โดยใช้หนทางที่เรียกว่า **“โมกษคติ”** หรือ **“พรหมมรรค” (Moksa) (मोक्ष)** อันเป็นหนทางหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

สำหรับในแถบเอเชียอาคเนย์ ศาสนาฮินดูล้นนิชฐานว่าเข้ามาในช่วงเดียวกับพุทธศาสนา คือ ราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 ซึ่งเข้ามาเพื่อถ่ายทอดลหวิทยาการจากคัมภีร์พระเวทให้กับคนในพื้นที่ เช่น วิชาการปกครองบ้านเมืองจากธรรมศาสตร์ วิชาด้านภาษาจากอักษรศาสตร์ เป็นต้น และต่อมาได้เข้ามามีบทบาทโดยเฉพาะในราชสำนักในสมัยกรุงศรีอยุธยาราวพุทธศตวรรษที่ 18-19

นิกายในศาสนา พราหมณ์ - ฮินดู

การแบ่งนิกายในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู นั้นสามารถแบ่งได้ตามลักษณะการนับถือองค์เทพใดเป็นประธานของกลุ่มศาสนิกชนแต่ละกลุ่ม ซึ่งแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อของแต่ละพื้นที่ โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 นิกายใหญ่ โดยทั้ง 4 นิกายนี้มีความเชื่อร่วมกันว่า **“ปรมาตมัน”** ไม่มีตัวตน ไม่มีรูปร่าง แต่ละนิกายยังแตกแขนงออกไปอีกหลายร้อยนิกายซึ่งนับถือเทพเจ้าองค์พิเศษหรือปรมาจารย์ที่ให้กำเนิดนิกายที่แตกต่างกันไป สำหรับประเทศไทยมีอยู่ทั้งหมด 4 นิกาย ซึ่งแต่ละกลุ่มที่เข้ามาจะรวมตัวกันเป็นสมาคมที่มีระบบดูแลจัดการภายในกันเอง ดังนี้

การแต่งกายของพราหมณ์นั้นเน้นการแต่งสีขาว และมีสัญลักษณ์ที่แสดงความเป็นพราหมณ์ คือ สายสุร่า (ยัชโญปวีต) และการไว้ผมผม

1 ไศวนิกาย (Shaivism) (शैव पंथ)

เป็นนิกายที่นับถือพระศิวะเป็นใหญ่ที่สุด ซึ่งที่มาของนิกายนี้นั้นมาจากความเชื่อดั้งเดิมของชาวดราวิดในกลุ่มแม่น้ำสินธุ ซึ่งอาจเก่าแก่กว่านิกายอื่นๆ โดยนิกายนี้ได้แยกออกมาจากการนับถือ **ตรีมูรติ** ในช่วงศตวรรษที่ 7 และได้กลายเป็นกลุ่มที่นับถือพระศิวะเพียงองค์เดียว โดยนิกายนี้มีความเชื่อในเรื่องการอุทิศ การบำเพ็ญศีล และความศรัทธา อันเป็นหนทางสู่ความสำเร็จแห่งจิตวิญญาณ

เทวลถาน (โบลล์พราหมณ์)

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้พระราชทานที่ดินให้ปลูกสร้างเทวลถานพร้อมเสาชิงช้าในบริเวณใกล้เคียงกับวัดสุทัศน์เทพวราราม เมื่อพุทธศักราช 2327 เพื่อเป็นศาลมถานในไศวนิกาย โดยปัจจุบันสังกัดอยู่กับสำนักพระราชวัง

2 ไชษณพิกาย (Vaishnavism) (ঐষ্ণবিস্ম)

เป็นนิกายที่นับถือพระวิษณุหรือพระนารายณ์ให้เป็นใหญ่ เป็นผู้สร้างทุกสรรพสิ่ง ผู้ควบคุมทุกสรรพสิ่งให้ดำเนินไปตามกฎของจักรวาล โดยหลักธรรมของนิกายนี้มักเกี่ยวกับพระเวท และปุราณะโดยเฉพาะตอนที่เกี่ยวกับวิษณุอวตารในปางต่างๆ ซึ่งต้นกำเนิดนั้นอาจจะเก่าพอกับการเกิดพระเวท อันเป็นคัมภีร์ดั้งเดิมของชาวอารยัน

วัดวิษณุ ลมาคมสินธุธรรมสภา

ก่อตั้งขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2458 โดยชาวอินเดียเชื้อสายฮินดูที่อพยพจากประเทศอินเดียซึ่งแยกตัวออกจากวัดพระศรีอุมมาเทวี โดยมีการตั้งวัดวิษณุเป็นเทวาลัยในบริเวณชอยวัดปรก เขตยานนาวา เมื่อพุทธศักราช 2463 ซึ่งเป็นที่ตั้งของลมาคมสินธุด้วย

3 คักตินิกาย (Shaktism) (शाक्त)

เป็นนิกายที่มีแนวคิดที่ว่าพลังงานนั้นย่อมมีการสับเปลี่ยนในรูปแบบของการคู่กัน โดยลุดท่ายมักปรากฏเป็นรูปของลตรี หรือมเหสีของเทพเจ้าองค์ต่างๆ มีคัมภีร์หลัก คือ “ตันตระ” (Tantra) (तंत्र) มีปรัชญา คือการเน้นพลังแห่งการต่อลู่และปราบลิ่งชั่วร้ายหรือกิเลส

วัดพระศรีมหาอุมาเทวี (วัดแขก ลีลม)

ลร้างขึ้นในรัชลสมัยพระบาทลมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ราวพุทธคักราช 2453-2454 โดยกลุ่มชาวหมีฟที่นับถือนิกายคักติมาจากอินเดียใต้เพื่อประกอบกิจการในประเทศไทย ต่อมามีชาวอินเดียแคว้นอุตตรประเทศ ซึ่งนับถือนาคาลนา

พราหฺมณ-ฮินดู ไวชนพนิกายเข้ามาตั้งรกราก ทำมาหากิน รวมทั้งใช้คาลนสถานเดียวกัน เวลาผ่านไปคาลนิกชนมีจำนวนเพิ่มขึ้น ประกอบกับพื้นที่ภายในวัดแขกนั้นไม่เพียงพอที่จะรองรับคาลนกิจของทั้ง 2 นิกาย ชาวอินเดียเชื้อสายอุตตรประเทศจึงแยกตัวออกไปตั้งลมาคมฮินดูธรรมลภาในพุทธคักราช 2458

4 นิกายลมาซ (Smartha)

เป็นนิกายที่นับถือนเทพเจ้าหลายองค์ โดยให้ความลาคัญกับทุกองค์เท่ากัน

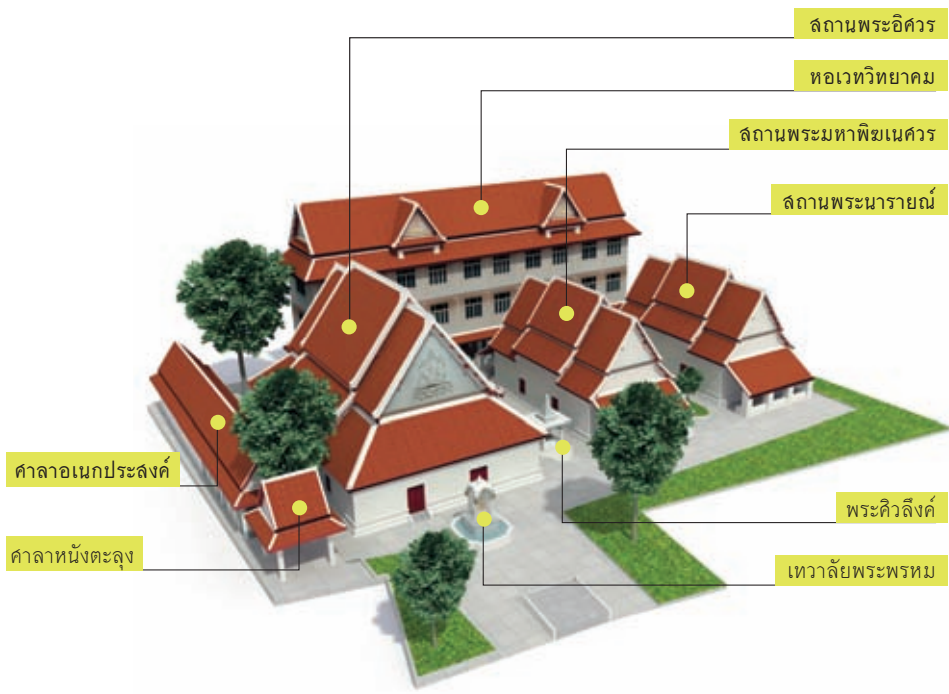
วัดเทพมณเฑียร

ตั้งขึ้นเมื่อพุทธคักราช 2468 เป็นกลุ่มชาวอินเดียจากแคว้นปัญจาบซึ่งนับถือนาคาลนาพราหฺมณ-ฮินดู นิกายลมารุต เดิมทีชื่อลว่า “ฮินดูลภา” ตั้งอยู่บริเวณหลังวังบูรพา ต่อมาในพุทธคักราช 2493 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ลมาคมฮินดูลมาซ” และย้ายที่ตั้งจากหลังวังบูรพามาที่ถนนศิริพงษ์บริเวณใกล้กับเลาชิงช้า และลร้างวัดเทพมณเฑียรขึ้นในปีเดียวกัน

ศาลาสนสถาน เขตและพื้นที่ของเทวาลัย

สำหรับการใช้พื้นที่ในเทวสถานของศาลานาพราหมณ์-ฮินดู ในประเทศไทย ที่ยังมีการใช้งานจากศาสนิกชน มีปรากฏเฉพาะในกรุงเทพมหานครเท่านั้น ซึ่ง การใช้งานพื้นที่ของแต่ละเทวสถานมีรูปแบบไม่ตายตัว โดยคำนึงถึงประโยชน์ และการใช้งานเป็นหลัก

ภาพแสดงการแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในเทวาลัย : เทวสถาน (โบสถ์พราหมณ์) กรุงเทพมหานคร

สังครปฏิบัติเมื่อเข้าเทวสถาน

สำหรับเทวสถานนั้น อนุญาตให้ทุกคนสามารถเข้าไปภายในได้ แต่ต้องอยู่ในกิริยาที่สำรวม แต่งกายสุภาพ ไม่ส่งเสียงดัง ห้ามทรงเจ้า ถอดรองเท้าและถอดหมวก ห้ามถ่ายรูปภายในเทวาลัยถ้าไม่ได้รับอนุญาต

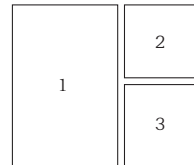
พื้นที่ประกอบศาสนกิจ คือพื้นที่ที่ประชาชนและพราหมณ์ประกอบศาสนกิจประจำวันร่วมกัน ซึ่งในแต่ละเทวาลัยนั้นมีการจัดการใช้พื้นที่ โดยจัดองค์ประกอบหลักให้อยู่ตามเทพองค์หลักที่นับถือ โดยจะแบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วนคือ

- **พื้นที่ประกอบพิธีกรรม** คือพื้นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่อนุญาตเข้าได้เฉพาะพราหมณ์เท่านั้น
- **พื้นที่ของผู้ร่วมพิธี** คือพื้นที่สำหรับให้ค่านิกชนเข้าร่วมพิธีกรรม

พื้นที่ประกอบกิจกรรม ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้ คือ

- **ศาลาอเนกประสงค์** คือศาลาที่ไว้จัดกิจกรรมต่างๆ เช่น ลอนหนังสือ หรือนั่งพักผ่อน เป็นต้น
- **โรงเรียน** โดยจัดสรรพื้นที่บางส่วนให้เป็นสถานศึกษาตามหลักสูตรสามัญศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
- **ที่พักของนักเดินทางจากต่างประเทศ**
- **บรรณาลัย**

ตัวอย่างศาสนสถาน เขตและพื้นที่ของเทวสถาน

- 1 สถานพระนารายณ์ (โบสถ์ริม) เทวสถาน (โบสถ์พราหมณ์) กรุงเทพมหานคร
- 2 เทวาลัยพระคิวลิ่งค์ เทวสถาน (โบสถ์พราหมณ์) กรุงเทพมหานคร
- 3 หอเวทวิทยาคม เทวสถาน (โบสถ์พราหมณ์) กรุงเทพมหานคร

ศาลนวัตฤและคิลปวัตฤของศาลนาพรหณ - อินดู

ศาลนาพรหณ - อินดู ในประเทศไทย มีศาลนวัตฤที่ลาคัญ คือเทวรูปของเทพและเทพองค้ลาคัญ เช่น พระอศวร พระวษณู พระพรหณ พระพษเณค และพระแม่อุม่า เป็นต้น รวมทั้งศาลนวัตฤประเภทอื่น เช่น คิวลิ่งค้ และฐานโยนี เป็นต้น

ลาคห้บคิลปวัตฤที่เป็นเครื่งตคแต่งสถาปัตยกรรมประกอบดว้ยงานปูนปั้นและงานกระเบื้อง ลว้นเครื่งใช้ในทางศาลนามีเครื่งกระเบองเคลือบ และเครื่งทองเหลือง เป็นต้น

1	2
	3
	4

- 1 เลาชิ่งช้ ลาคห้บพระนคกร กรงเทพมหานคร
- 2 หน้บ้านของสถานพระอศวร (โบลถ้ใหญ่) เทวสถาน (โบลถ้พรหณ) กรงเทพมหานคร
- 3 เทวรูปพระพษเณค สถานพระมหาพษเณควร (โบลถ้กลาง) เทวสถาน (โบลถ้พรหณ) กรงเทพมหานคร
- 4 ลายบัวประดับพื้นภายในสถานทง 3 หลง เทวสถาน (โบลถ้พรหณ)

พิธีกรรมศาลนาพรหมณ์ - ฮินดู

ชาวฮินดูจะมีพิธีกรรมแบ่งเป็น 4 หมวด ดังนี้

1. กฎสำหรับวรรณะ เป็นกฎตามหลักของศาลนาพรหมณ์ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติ เช่น การแต่งงานที่ไม่สามารถแต่งงานข้ามวรรณะได้ กำหนดการกินอาหารของแต่ละวรรณะ รวมถึงการประกอบอาชีพตามวรรณะของตน ซึ่งแต่เดิมมีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่ปัจจุบันนี้ไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าได้นัก

2. พิธีประจำบ้าน หรือพิธีสังสการ เป็นพิธีกรรมที่ทำให้บริสุทธิ์ซึ่งผู้ที่อยู่ในวรรณะพรหมณ์ตามคัมภีร์วรรณศาสตร์ประจำศาลนาพรหมณ์-ฮินดูทั้งหมด 12 ข้อ สำหรับวรรณะกษัตริย์และแพศย์

3. พิธีศราทธ ทุกเดือน 10 วันแรม 1 ค่ำถึงวันแรม 15 ค่ำ จะมีพิธีทำบุญของลูกหลานด้วยก้อนข้าวเรียกว่าการทำ “ปิตตะ” เพื่ออุทิศให้แก่บิดามารดาหรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

4. พิธีบูชาเทวดา เป็นพิธีบูชาเทพเจ้าด้วยการไปนมัสการบำเพ็ญกุศลตามเทวาลัยต่างๆ ของแต่ละวรรณะ เนื่องจากศาลนาพรหมณ์-ฮินดูนับถือเทพเจ้าหลายองค์ พิธีกรรมจึงมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่นและนิยมนับถือ

ตัวอย่างพิธีกรรมศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู

1

2

1. เทศกาลนวราตรี (นวราत्री)

จัดขึ้นที่วัดพระศรีอุมมาเทวี (วัดแขกสีลม) กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันขึ้น 1 ค่ำ ถึงขึ้น 9 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปีเพื่อบูชาพระแม่อุมมาเทวีเป็นเวลา 9 วัน

2. บุษบกรูปหงส์

ใช้ในพิธีตรีโยมปวาย - ตรีปวาย จัดขึ้นในวันขึ้น 7 ค่ำ ถึงแรม 1 ค่ำ เดือน 1 ของทุกปี เป็นพิธีรับเสด็จพระอิศวรจากวิมานบนเขาไกรลาสในเทศกาลปีใหม่พราหมณ์

ศาลนลถาน
ในศาลนาซิกซ์

ศาสนาซิกข์ถือกำเนิดขึ้นในประเทศอินเดียเมื่อราวพุทธศักราช 2012 โดยมี**พระศาสดาศรีคุรุนานักเทพ (Sri Guru Nanak) (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ)** เป็นองค์ปฐมบรมศาสดา และมีพระศาสดาลิขต่อมาอีก 9 พระองค์ โดยการสืบตำแหน่งทาง**“กรรมะ”** ตั้งแต่พุทธศักราช 2251 เป็นต้นมา ชาวซิกข์เคารพเชื่อมั่นใน**พระธรรม (คุรุชาบัด)** จาก **พระมหาคัมภีร์ศรีคุรุครันด์ซาฮิบ (Sri Guru Granth Sahib) (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)** ซึ่งเป็นพระคัมภีร์นิตินิรันดรกาลแห่งศาสนาซิกข์

ศาสนาซิกข์เชื่อถือและยึดมั่นในพระผู้เป็นเจ้า (วาเฮคุรุ) ที่แท้จริงพระองค์เดียว ไม่เชื่อว่าการทรมานตนจะทำให้บรรลุถึงลัทธิธรรมได้ แต่ถือว่าการครองเรือนอยู่ในคฤหัสถ์เพศกัลมาภจะหลุดพ้นจากห้วงแห่งกรรมได้ โดยประกอบกิจกรรมในชีวิตประจำวันอย่างมีซันติ และมีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ บำเพ็ญภานาชำระล้างจิตใจให้สะอาดด้วย**“นาม”** ของพระผู้เป็นเจ้าจากบาปและกิเลสทั้งปวงอยู่เสมอ บุคคลกัลมาภบรรลุลัทธิธรรมได้แม้ครองเรือนและเป็นที่พึ่งแห่งบิรวารพระศาสดาของซิกข์ทุกพระองค์ทรงดำรงชีวิตในรูปขราวาลและมีครอบครัวอย่างปรกติ

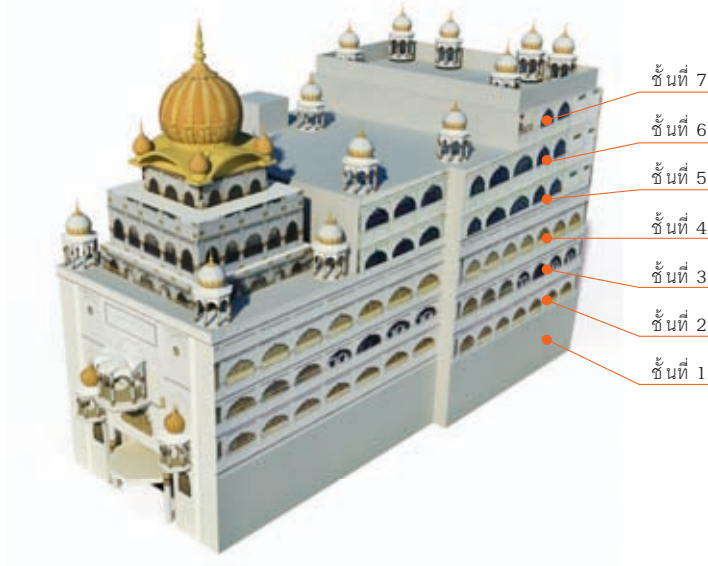
หลักธรรมของศาสนาซิกข์เน้นถึงการเป็นพลเมืองที่ดีและรับใช้สังคม โดยถือว่าบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีข้อพันธผูกพันต่อสังคม พร้อมทั้งจะทำงานร่วมกับสังคมดังพระวจนะของพระศาสดา**“มนุษย์ คือ มวลมิตรของฉัน ไม่ใช่ศัตรู ไม่ใช่ผู้แปลกหน้า”** มนุษย์ทุกคนเป็นมิตรซึ่งกันและกัน ทุกคนคือพี่น้อง ไม่มีใครสูงกว่าใครในสายตาพระผู้เป็นเจ้า โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การหลุดพ้นจากสังสารวัฏและได้ไปอยู่กับพระเจ้า (วาเฮคุรุ) (Waheguru) (ਗ੍ਰੰਥ) ไปตลอดกาล ด้วยการชำระใจให้ปราศจากจากความโลภ โกรธ หลง หึงงายโล และเห็นแก่ตัว อันเป็นวิถิแห่งการรำลึกถึงพระเจ้า

สำหรับในประเทศไทย ศาสนาซิกข์ได้เข้ามาครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยผู้นับถือส่วนใหญ่ตั้งรกรากอยู่ที่ย่านพาหุรัด กรุงเทพมหานคร

ศาลนสลถาน เขตและพื้นที่ของศาลนาชีกข์

ศาลนาชีกข์ม่มีคตในการวางผังอาคารและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม เพียงแต่กำหนดให้ที่ประทับของพระมหาคัมภีร์ครีครุครันต์ซาฮิบต้องเป็นบัลลังก์ที่ยกสูงกว่าที่นั่งของผู้นับถือศาลนา และต้องมีฉัตรหรือโดมครอบอยู่ สำหรับการใชพื้นที่ในศาลนาชีกข์ในประเทศไทยนั้นม่มีรูปแบบม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้นับถือขนาดของที่ดิน และลิ่งปลุกสร้างในแต่ละจังหวัด โดยมี **ครุตวารา ครีครุสิงห์ลภา** ที่ย่านพาหุรัด กรุงเทพมหานคร เป็นศาลนสลถานขนาดใหญ่ที่สุดของชาวชีกข์

ภาพแสดงการแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในครุตวารา ครีครุสิงห์ลภา (วัดชีกข์) กรุงเทพมหานคร

ชั้นที่ 1

ชั้นที่ 2

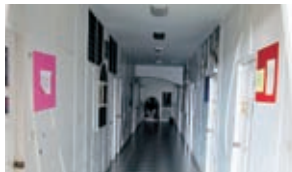
ชั้นที่ 3

ชั้นที่ 4

ชั้นที่ 5

ชั้นที่ 6

คुरुถวารา ครีคुरुลิ่งท์ลภา

เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก สูง 7 ชั้น แบ่งพื้นที่ภายในเป็น 7 ชั้น ดังนี้

- ชั้นใต้ดิน เป็นห้องเก็บของ และเก็บรองเท้า
- ชั้นที่ 1 เป็นโถงต้อนรับขนาดใหญ่ ลานักงานต่างๆ และมีชั้นลอย แบ่งเป็นห้องนอนของผู้ลอนศาลนาระดับสูง และห้องลุมุด
- ชั้นที่ 2 เป็นครีวพระศาลดาและพื้นที่รับประทานอาหาร
- ชั้นที่ 3 เป็นโถงอเนกประสงค์เพื่อรองรับงานประชุมทางศาลนา การเตรียมการของเจ้าภาพเพื่จัดพิธีกรรมทางศาลนา และล่วนห้องนอนของผู้ลอนศาลนาระดับรอง
- ชั้นที่ 4 เป็นห้องทำพิธีกรรมทางศาลนา โดยมีที่ประทับของพระมหาคัมภีร์ ครีคुरुครันถ์ซาฮิบ (เวลากลางวัน) ตั้งอยู่ภายใน
- ชั้นที่ 5 แบ่งเป็นห้องลอนศาลนาให้กับเยาวชน และลอนภาษาปัญจาปี สำหรับผู้ที่สนใจทั่วไป
- ชั้นที่ 6 เป็นที่ประทับของพระมหาคัมภีร์ครีคुरुครันถ์ซาฮิบ (เวลากลางคืน) และห้องลวดเล็ก ๆ หลายห้อง
- ชั้นที่ 7 เป็นดาดฟ้า

ลิ่งควรปฏิบัติเมื่อเข้าคुरुถวารา

คुरुถวารานั้น อนุญาตให้ทุกคนสามารถเข้าไปภายในได้ แต่ต้องถอดรองเท้าทุกครั้งก่อนเข้า สำหรับคนนอกต้องลวมผ้าคลุมศีรษะที่คुरुถวาราจัดไว้ให้ ผู้หญิงและผู้ชายจะนั่งแยกกันคนละฝั่งในขณะประกอบพิธีกรรม

ชาวซิกข์ทั้งชายและหญิงมักจะแต่งกายตามความเหมาะสม โดยผู้ชายมักจะไว้ผม ทนวด เศรา (“เกศา”ตามหลัก 5 ก) และสวมผ้าโพกเพื่อเก็บให้เรียบร้อย ในส่วนของผู้หญิง มักจะแต่งกายด้วยชุดซัลวาร์-กามีซ (Salwar-Kameez) คือ เสื้อมีแขน ความยาวของเสื้อถึงเข่า สวมกางเกงขายาวและใส่คูบัดตา (Dubatta) หรือผ้าคลุมศีรษะ

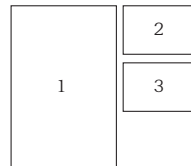
สัญลักษณ์ทั้ง 5 (Five Ks) (นิก ๕๕๕) ประการที่บ่งบอกถึงความเป็นชาวซิกข์

1. เกศา หรือผม (Kes) (ਕੇਸ) ชาวซิกข์จะไม่ปลงผมหรือขน เพราะชาวซิกข์ เชื่อว่าผมเป็นสิ่งที่พระเจ้าประทานมาให้ โดยเฉพาะผมจะมีการโพกผ้าทับเพื่อให้เกิดความเรียบร้อย
2. กังฆะ หรือหวีไม้ (Kangha) (ਕੰਘਾ) ใช้ล้างผมเพื่อให้ผมดูสะอาด เรียบร้อย
3. กาช่า หรือกางเกงชั้นในขาลั้น (Kachera) (ਕਚੇਰਾ) เป็นกางเกงที่ใส่ไว้เพื่อความกระชับกระเฉงในเวลาทำงาน หรือออกศึก
4. กริปาน หรือดาบสั้น (Kirpan) (ਕਿਰਪਾਨ) ทำด้วยเหล็กกล้า ใช้เพื่อปกป้องตัวเองและผู้ที่ถูกรังแกหรือรอนสิทธิความเป็นมนุษย์ โดยห้ามนำดาบสั้นนี้ไปทำร้ายผู้อื่นก่อนเป็นอันขาด
5. การ่า หรือกำไลเหล็ก (Kara) (ਕਰਾ) เป็นสัญลักษณ์แห่งความอดทนและเข้มแข็ง เป็นเครื่องเตือนสติและเตือนใจให้ละเว้นจากการทำบาป

ศาลนาวัตฤและคิลปวัตฤของศาลนาซิกข์

ศาลนาซิกข์ไม่ได้ให้ความสำคัญกับศาลนาวัตฤและคิลปวัตฤเหมือนเช่นศาลนาอื่น ๆ ดังนั้น จึงไม่มีการสร้างวัตฤบูชา ส่วนเครื่องตกแต่งสถาปัตยกรรมที่เด่นชัด คือ โดมทองที่มีการผสมผสานคิลปะสถาปัตยกรรมของฮินดูและอิสลาม แสดงให้เห็นถึงความกลมกลืนของทั้งสองศาลนา ส่วนเครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาลนาที่สำคัญ คือ ที่ประทับของพระคัมภีร์ศรีคุรุครันด์ซาฮิบ ลักษณะเป็นแท่นประทับสี่เหลี่ยมผืนผ้ายกสูงจากระดับนั่งบนพื้นประมาณหนึ่งเมตร มีเสาค้ำทั้งสี่มุมลักษณะเป็นซุ้มแกะสลักปิดทอง ตอนบนเป็นโดมปิดทองลักษณะดอกบัวตูมหงาย มีกลีบล้อมรอบ เหนือโดมคลุมด้วยผ้าล็กหลาดสีสดคล้ายฉัตร ปักด้วยดินทองที่ปลายชายผ้ารอบด้าน

- 1 ห้องอ่านพระคัมภีร์
- 2 ห้องเก็บพระคัมภีร์
- 3 คัมภีร์คัมภีร์ศรีคุรุครันด์ซาฮิบ

พิธีกรรมในศาลนาซิกข์

ศาลนาซิกข์มีจุดมุ่งหมายอันสูงสุดคือ “ความเท่าเทียม” จึงไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะและมุ่งหมายให้ทุกคนมีความรู้สึกเสมือนพี่น้องเพื่อสร้างความเป็น “ภราดรภาพ” ร่วมกันแก่ผู้นับถือศาลนา พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความสามัคคีและเสมอภาค ได้แก่

1. **พิธีสังคัต** คือการชุมนุมของผู้นับถือศาลนาซิกข์ด้วยกัน โดยทุกคนที่มาเข้าร่วมจะต้องปฏิบัติตนที่เท่าเทียมกัน เช่น การตักน้ำ เช็ดรองเท้า ต้องทำทุกอย่างด้วยตนเอง

2. **พิธีอมฤตสังการ** คือ พิธีรับคนเข้าในศาลนาซิกข์ โดยซิกข์ทุกคนจะต้องมานั่งร่วมกัน ตักอาหารให้แก่ทุกคน ทุกชั้นวรรณะ ตามหลักการของศาลนาซิกข์ที่ไม่มีการถือชั้นวรรณะ

ชาวซิกข์จะต้องดำเนินชีวิตกลมกลืนเข้ากับชีวิตของพระเจ้า ด้วยการบูชา ลวดเพลงสรรเสริญ และการฟังพระนาม เพื่อให้บรรลุปลาญทางสูงสุดของชีวิตคือ ความสุขอันแท้จริงอันเป็นนิรันดร

• การเกิดและพิธีตั้งชื่อบุตร กระทำหลังการให้กำเนิดบุตร หลังจากที่มีมารดามีสุขภาพแข็งแรงแล้ว จึงให้ครอบครัวและพี่น้องเดินทางไปประกอบพิธีเจริญกรรมที่คุรุทวาร หรือศาลนสถานของซิกข์ เพื่อแสดงความยินดีและขอบคุณพระศาลดา

• พิธีการรับอมฤต เป็นการให้คำสัตย์ปฏิญาณตนว่าจะปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาลดาอย่างเคร่งครัด ถือเป็นพิธีสำคัญพิธีหนึ่งที่มีหมายถึงการแสดงความจำนงเข้าเป็นศิษย์ของพระศาลดาอย่างแท้จริง

• พิธีมงคลสมรล ชาวซิกข์จะประกอบพิธีมงคลสมรลตามพิธี “อนันการัช” ตามขั้นตอนและหลักการของศาลนาวินัย พิธีกรรมดังกล่าวจะปฏิบัติอย่างเท่าเทียมโดยไม่คำนึงถึงวรรณะ ตระกูล และชาติกำเนิด

• พิธีฌาปนกิจศพ เนื่องจากศาลนาซิกข์มีพื้นฐานมาจากความเชื่อที่ปฏิบัติกันเองมาแต่เดิม เมื่อเสียชีวิตจึงต้องเผาศพผู้ตายโดยไม่มีพิธีไว้ทุกข์หรือการเก็บรักษาศพไว้ โดยให้ถือว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นไปตามพระประสงค์และกฎของธรรมชาติของพระผู้เป็นเจ้า

ตัวอย่างพิธีกรรมในศาสนาซิกข์

1

2

1. การสวดขอพร (Ardas) (ਅਰਦਾਸ) คือ การสวดขอพรจากวาเฮ่กูรู (Waheguru) (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ให้โปรดเมตตา ประทานสันติภาพ ความมั่งคั่ง และปกป้องมวลมนุษยย์ มักกระทำ หลังสิ้นสุดศาสนพิธีต่างๆ (ชาวซิกข์กำลังสวดขอพร กรุงดวรา กรุงเทพมหานคร)

2. ชาวซิกข์กำลังสวดภาวนาและสรรเสริญ พระผู้เป็นเจ้าของคัมภีร์ศรีคุรุครันด์ซาฮิบ (Sri Guru Granth Sahib) (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) แต่จะวันกำหนดให้สวด 3 เวลาคือ ตอนเช้า ตอนเย็นและตอนค่ำ โดยการสวดดังกล่าว เชื่อว่าจะช่วยขจัดความทุกข์ยากและอุปสรรค ในชีวิตให้หมดไป

ศาลนลถาน
ในลัทธิเต๋า⁺
และลัทธิขงจื้อ^๒

ทั้งสองลัทธินี้เป็นคำสอนและธรรมเนียมที่ถูกลูกปลูกฝังมากับชนชาติจีน ซึ่งลัทธิดังกล่าวได้เข้ามาพร้อมกับชาวจีนแผ่นดินใหญ่ที่อพยพเข้ามาตั้งรกรากและทำการค้าในแผ่นดินสุวรรณภูมิ อันลัทธิดังกล่าวที่ชาวจีนนับถือนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลัทธิ ดังนี้ คือ

1. ลัทธิเต๋า (Taoism) (道教) ถือกำเนิดมาแล้วราว 2,000 ปี เป็นความเชื่อในเรื่องผี วิญญาณ ธรรมชาติ กับความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าหลายองค์ โดยความเชื่อดังกล่าวมักสอดคล้องกับชนชาติของผู้ที่อพยพเข้ามา เช่น กลุ่มชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยซึ่งมีถิ่นฐานเดิมอยู่ติดทะเล จึงนับถือเทพเจ้าที่ต่างจากจีนแผ่นดินใหญ่ เช่น เจ้าแม่ทับทิม (ซิดเซี้ยม่า) (七聖媽) เป็นต้น

2. ลัทธิขงจื้อ (Confucianism, Ruism) (儒家) ถือกำเนิดในสมัยราชวงศ์ช้านราวพุทธศักราช 337-763 จากหลักคำสอนของขงจื้อ นักปราชญ์ที่มีอายุในช่วงราชวงศ์โจว ราว 551 ก่อนคริสตกาล เป็นแนวคิดที่แพร่หลายในสังคมคนไทยเชื้อสายจีน โดยคำสอนเน้นไปที่การอยู่ร่วมกันในสังคม ความกตัญญู ซึ่งตัวอย่างเทพเจ้าที่ลัทธิขงจื้อให้การเคารพบูชาคือ เทพกวนอู (Guan yu) (关羽) ในวรรณกรรมเรื่องสามก๊กที่ขึ้นชื่อในเรื่องความซื่อสัตย์ ซึ่งเป็นคำสอนของขงจื้อ

ชาวไทยจะนับถือสองลัทธินี้ควบคู่กันไปโดยไม่มี การแบ่งแยกอย่างชัดเจน และจะประกอบศาสนกิจและใช้พื้นที่ในศาสนสถานร่วมกันมาโดยตลอด

ศาลนลสถาน เขตและพื้นที่ของศาลเจ้าจีน

ศาลเจ้าถือว่าเป็นศาลนลสถานตามคติความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ลักษณะผังของศาลเจ้าเป็นการจำลองมาจากผังบ้าน ทั้งในผังแบบ “ฉู่” (厝) อันเป็นภาษาแต้จิ๋วแปลว่า **กระท่อม** และผังแบบ “สี่หอเย่น” (四合院) หรือ “สี่เรือนล้อมลาน” โดยพื้นที่ภายในศาลเจ้าแบ่งการใช้พื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

สิ่งควรปฏิบัติเมื่อเข้าศาลเจ้า

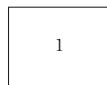
สำหรับศาลเจ้านั้น อนุญาตให้ทุกคนสามารถเข้าไปภายในได้ แต่ต้องอยู่ในกิริยาที่สำรวม แต่งกายสุภาพ และไม่ส่งเสียงดังรบกวนผู้ประกอบการศาลนลกิจ

พื้นที่ประกอบพิธีกรรม เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น การไหว้เจ้า การเลี้ยงเซียมซี และการแก้บน เป็นต้น ภายในพื้นที่ที่มีอาคารและสิ่งปลูกสร้างดังนี้

- เรือนหรืออาคารที่ประดิษฐานเทวรูปของเทพเจ้าองค์ต่างๆ โดยภายในเรือนจะถูกแบ่งพื้นที่สำหรับประดิษฐานเทพเจ้าได้หลายองค์
- เติยนแจ้หรือเตียนจิง คือลานกว้างที่สร้างตามหลักฮวงจุ้ยเพื่อรับพลังจากฟ้า โดยสามารถปรับประโยชน์ใช้สอยคือ เปลี่ยนเป็นสถานที่วางกระถางรูปเพื่อจุดธูป เติยน เพื่อระบายอากาศภายในศาลเจ้า
- ทีกง คือเสาลุงหน้าศาลเจ้า เป็นตัวแทนของชายชราที่ค้าจุนศาลเจ้า

พื้นที่ประกอบกิจกรรม เป็นที่ประกอบกิจกรรมอื่นๆ ของศาลเจ้า เช่น พื้นที่ขายของ และพื้นที่ประกอบธุระหรือพื้นที่พักผ่อนส่วนตัวของผู้ดูแลศาลเจ้า เป็นต้น

ตัวอย่างศาลนถน เขตและพื้นที่ของศาลเจ้าจีน

- 1 ศาลเจ้าเทียนอันกง (建安宮) กรุงเทพมหานคร
- 2 ห้องสักการะ ศาลเจ้าเทียนอันกง
- 3 ศาลเจ้าบางยี่ไร จังหวัดชุมพร

ศาลเจ้าแสงธรรม (เต่งกวงต๋อง) (定光堂) จังหวัดอุ๋นเก็ด

ศาลนวัตฤและศิลปะวัตถุของศาลเจ้าจีน

ศาลเจ้าจีนมีศาลนวัตฤและศิลปะวัตถุคล้ายกับวัดพุทธนิกายมหายานทั้งพระพุทธรูป รูปปั้นหรือรูปหล่อขององค์เทพเจ้าคัมภีร์บทล้าคัญต่างๆ ภาพเขียนป้ายอักษรโคลงคู่ เครื่องเคลือบ และระฆังป้ายจารึก เป็นต้น

1	2
	3

- 1 เจ้าแม่กวนอิม เทียนฟ้ามูลนิธิ กรุงเทพมหานคร
- 2 งานแกะสลักไม้ ศาลเจ้าเทียนอันกง กรุงเทพมหานคร
- 3 ป้ายศาลเจ้าเทียนอันกง กรุงเทพมหานคร

พิธีกรรมในลัทธิเต๋าและขงจื้อ

หลักความเชื่อในลัทธิขงจื้อมีความเชื่อมาจากจินโบราณ ตามหลักปรัชญาว่าสวรรค์คอยสอดส่องพฤติกรรมและคอยให้ความยุติธรรมแก่มนุษย์ มีกษัตริย์เปรียบเหมือนโอรสของสวรรค์ที่คอยเป็นสื่อกลางระหว่างสวรรค์กับราษฎร เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วกษัตริย์จึงต้องยึดมั่นอยู่ในจริยธรรม ประกอบพิธีเซ่นไหว้ให้ถูกต้องตามประเพณี และประชาชนจึงมีหน้าที่ภักดี และทำตามคำสอนของกษัตริย์

เนื่องจากขงจื้อให้ความสำคัญกับสังคมเป็นหลัก พิธีตามจารีตประเพณี (Li) ตามหลักลัทธิขงจื้อจึงเป็นการปฏิบัติตนตามจารีตประเพณีอย่างเหมาะสม ได้แก่ การมีมารยาทที่ดีจะสามารถแสดงคุณธรรมในใจ รู้จักการวางตนในสังคมเพื่อเตือนให้ระลึกถึงหน้าที่ของตนเอง และการแสดงออกถึงความเคารพศรัทธาต่อสวรรค์ด้วยการเซ่นสรวงบูชา ผ่านการประกอบพิธีกรรมต่างๆ อยู่เสมอ

พิธีกรรมในศาสนาเต๋าค่าได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ทำให้นักบวชเต๋าในปัจจุบันมีความเชื่อเกี่ยวกับเวทมนต์และการปลุกเสก จึงมักเป็นที่ปรึกษาในการกำหนดฤกษ์ยามในการประกอบพิธีมงคลต่างๆ นอกจากนี้การประยุกต์คำสอนระหว่างศาสนาขงจื้อและพุทธศาสนาทำให้พิธีกรรมในศาสนาเต๋ามีคำสอนเกี่ยวกับนรกซึ่งเป็นสถานที่ช่วยชำระวิญญาณบาปให้บริสุทธิ์ได้

ตัวอย่างพิธีกรรมในลัทธิเต๋าและขงจื้อ

1. ตรุษจีน (春節) เป็นวันขึ้นปีใหม่ตามจันทรคติของจีน การเฉลิมฉลองจะเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 เดือน 1 และสิ้นสุดลงวันที่ 15 เดือน 1 โดยในประเทศไทยนั้นจะฉลองเพียง 3 วัน คือ วันจ่าย วันไหว้ และวันเที่ยว (บรรยากาศเทศกาลตรุษจีนที่วงเวียนโอเดียน กรุงเทพมหานคร)

2. กินเจ (九皇大帝誕) เป็นประเพณีที่มีระยะเวลา 9 วัน ตั้งแต่วันที่ 1 เดือน 9 ถึงวันที่ 9 เดือน 9 โดยมีจุดประสงค์คือ การกินเพื่อสุขภาพ กินด้วยจิตเมตตา และกินเพื่อเว้นการก่อกรรม (งานแห่พระในเทศกาลถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต)

1

2